

Aleksander Sergejevič Puškin.

(Spisal Viktor Bučar.)

(Konec.)

Leta 1823. so ga na njegovo željo premestili k novemu generalnemu guvernerju Voroncovu v Odeso. Tukaj ni našel družbe, kakoršno je imel v Kišenevu; zato se je udal zopet nernavnemu življenju; izdeloval je pesem „Cigani“ in začel „*Evgenija Oněgina*“. Ko so ga prideličili neki ekspediciji, katera je raziskovala škodo zaradi obilice kobilic storjeno, imel je to Puškin za slabo šalo, zato je napisal na guvernerja sramotilno pismo. Voroncov se ni dolgo obotavljal, ampak je odločil, naj odide Puškin v prognanstvo na svoje posestvo Mihajlovskoje v Pskovski guberniji. Le-sem je prišel meseca vel. srp. l. 1824.

Čas njegovega prognanstva je najvažnejši v življenju Puškinovem. Dve leti je tukaj posvetil svojemu obrazovanju in namestil zanemarjene licejske študije. Prebiral je samo resnobna dela, pečal se s Shakespeareom in popustil Byrona. Dopisoval je marljivo petrograjskim prijateljem, kakor Rylejevu, Bestuževu, baronu Delvigu, knezu Vjazemskemu; pridno se je bavil z zgodovino, čital Tacita in staroruske kronike, pisal pesmi in se zabaval s svojo staro pestunjo Arino. Tamu je pripovedovala kakor nekdanje narodne povesti in bajke, katere je vse zapisaval. Zbiral je ta čas tudi narodne pesmi in jih cel zvezek prodal pozneje znamenitemu P. V. Kirejevskemu. Kakor se je tukaj čim dalje bolj oddaljeval od Byrona, tako se je bližal vedno bolj

drugima pesnikoma, namreč Shakespeareu in Goetheju. Med njegovimi izvirnimi deli omenjamo v tej dōbi načrt njegovega glavnega romana v verzih, „*Evgena Oněgina*“, katerega je bil začel že v Odesi.

Ko je premišljal svoj položaj v prognanstvu, ni mu dala njegova nestalnost mirú; prišlo mu je na misel, da bi s pomočjo prijateljev, dijakov derptskega vseučilišča, Vulfa in Jazikova, pobegnili čez mejo. Kar zasliši o strašnih nasledkih vstanka z dne 14. grudna l. 1825. Krvavi konec tega vstanka je deloval na Puškina tako, da je povsem potihnil in obsojil vso svojo burno preteklost. Napisal je ponižno prošnjo na cesarja Nikolaja (l. 1826.). Nikolaj mu je odpustil vso krivdo in ga sprejel celó z nekakim velikodušjem. Puškin je smel priti v Moskvo; car sam ga je sprejel in iznenadil z nenavadno naklonjenostjo ter mu naznanil, da hoče on sam biti cenzor njegovih bodočih del, naj jih le brez skrbi pošlje njemu. Mo-

Msgr. Dochi, opat v Albaniji.

skovski pisatelji (med temi D. V. Venevetinov, I. V. Kirejevskij, Homjakov, Mickevič, Baratsynskij, Ševyrev, Pogodin) so ga sprejeli tudi z veseljem. To veselje se je še povečalo, ko jim je prebral svojo v Mihajlovskem dokončano dramo „*Boris Godunov*“.

„*Boris Godunov*“ je zreli plod Puškinovih zgodovinskih študij. Čital je namreč Karamzinovo rusko zgodovino. Shakespeareove zgodo-

vinske drame so mu vzbudile misel, da bi tudi on jednako obdeloval kako narodno tvarino. Učil se je teorije drame in prebiral Schlegelovo dramaturgijo, Schillerja in Goetheja. „Boris Godunov“ ni drama v pravem pomenu, marveč je zbirka prizorov, polnih zgodovinskega in čisto človečjega življenja. Glavno osebo Godunova je narisal po Karamzinovi zgodovini, po vzgledu Rikarda III. in Makbetha. Značaji, mišljenje in gibanje je vendar-le rusko, in zato se more reči, da se je Puškin v tej drami pokazal prvič narodnega pesnika.

V istem letu je nastala tudi poetična povest „Graf Nulin“. V tem času je bil Puškin na vrhuncu pesniške slave. Pridružil se je mlademu književnemu zboru, kateri je izdajal dva znamenita časopisa romantične dōbe: „Moskovskij Telegraph“ in „Moskovskij Věstnik“; v njiju je deloval kot pesnik in kritik. Čeprav je bil čislán pesnik, vendar je njegovo dušo zavzela zopet nezadovoljnost, posebno ga je jezila cenzura, katera je bila v rokah tedaj mogočnega grofa Benkendorfa; tudi je bil še vedno pod policijskim varstvom. Nezadovoljnost se je čim dalje bolj prijemala njegove duše; vse zabave, katerim se je udal, niso ga mogle tega čustva rešiti. Njegova pesniška slava ga ni osrečevala; sramoval se je svojega stanú, svojega kompromisa z vlado, gledé na sodbo svojih nekdanjih prijateljev. Svoje notranje stanje nam opisuje v poglavjih „Oněgina“, katera je pisal v tem času. Poleg „Oněgina“ je pisal zgodovinsko novelo „Arap Petra Velikago“ (nedokončano l. 1827.) in epsko pesem „Poltava“ (1828), katera je kot celota dosti slaba, v posameznostih pa ima lepe dele.

L. 1829. je potoval na Kavkaz, da se malo raztrese in obiše stare znance. Naposled se je pridružil ruski vojski in ž njo odšel v Erzerum. Sodeloval je v nekoliko praskah z gorgjanci in obiskal lazaret okužencev. To je vse opisal pod imenom: „Putešestvie v Arzerum“ (l. 1829). Te črtice, kakor tudi začeta pesem „Galub“ dokazujejo, da je bil dobrega in krščanskega srca. L. 1830. je mislil potovati v inozemstvo in je bil že oddal prošnjo grofu Benkendorfu. No, meseca sušca je nenadno odpotoval v Moskvo, kjer se je zaročil z Natalijo Niko-

lajevno Gončarovo. Oče njegov, kateri ni bil zadovoljen z dosedanjim življenjem svojega sina, bil je vesel tega sklepa in mu izročil del svojega posestva v guberniji Nižnij-Novgorod „Boldino“ imenovanega, kamor je naš pesnik tudi odpotoval, da uravná svoje posle. V Boldinu je ostal do konca l. 1830. in se bavil z delom. Tukaj je napisal dve zadni poglavji Oněgina „Pověsti Bělkina“, dramatične scene „Skupoj Rycar“, „Pir vo vremja čumy“, „Kamennij gost“ in do trideset lirskih pesmic. V teh novelah se nahajajo že kali bodočega ruskega realizma in tako imenovanega sentimentalnega naturalizma. Roman v verzih „Evgēnij Oněgin“ je kakor Goethejev „Faust“ delo, v katerem odsevajo raznotere dōbe v življenju pisateljevem. Napisan je na komade v dōbi med l. 1823. in 1831. Zato vidimo v prvih poglavjih vpliv Byronov, posebno „Child-Harolda“ in „Don Juana“, v poznejših poglavjih pa veliko njegovih osebnih ozirov, ker je bilo pesniku skoro v navado prišlo, raznotere epizode in spomine iz svojega življenja vplesti največ v humorističnem tonu. Ne sme se vendar trditi, da je junak Onjegin ista oseba kakor Puškin sam.

Dné 18. svečana leta 1831. se je oženil v Moskvi z Natalijo Gončarovo in sicer po njegovi misli s slabimi znamenji. Zopet ga je prevzela žalost — sedaj zaradi smrti najboljšega prijatelja barona Delviga. Od velikega travna do zime je preživel v Carskem selu, kjer je napisal „Klevetnikam Rossii“ in „Borodinskaja godovčina“. Istega leta je dobil zopet službo pri vnanjem ministerstvu. Razven pesmij in nekaterih narodnih povestij je delal pridno v državnih arhivih. L. 1832. je bil sprejet kot ud v rusko akademijo. Ob tem času je delal po zgodovinskih virih monografijo o Pugačevskem uporu. Ta tvarina ga je nagnila, da je napisal nekoliko zgovinskih novel, kakor „Dubrovskij“, „Kapitanskaja dočka“. L. 1833. je potoval po vshodnem delu Ruske, da sam razvidi mesta, kjer se je vršil Pugačevski upor. Izdal je delo drugo leto z nadpisom: „Istorija Pugačevskago bunta“, za katero je dobil od dvora naslov: „dvorni Kammerjunker“. No zopet ga zavzame nezadovoljnost in neki strah smrti. Njegove tedanje lirske pesmice jasno izražajo njegovo stanje;

prebiral je sveto pismo in druge verske knjige. L. 1836. je osnoval časopis „Sovremennik“, no, ni mu bil dolgo urednik, ker mu je morilčeva krogla pretrgala nit njegovega kratkega a viharnega življenja. Posameznosti in pravi vzroki nesreče niso še znani. Ustrelil ga je v dvoboju baron Dantès-Heeckern, sin holandskega poslanca, katerega je bil Puškin zaradi neke rodbinske razmere poklical na dvoboj. Padel je dné 17. prosinca l. 1837., zadet ne daleč od želodca, in je umrl dva dni potem po strašnih mukah. Pri njegovi smrtni postelji so stali Žukovskij, A. I. Turgenjev in drugi. Zakopan je v Svjatogorskem samostanu, ne daleč od njegovega posestva Mihajlovskega. V Moskvi so ob stoletnici njegovega rojstva postavili spomenik in ga odkrili slovesno dné 9. mal. srpana l. 1880. Ob tej priliki

je imel Dostojevskij navdušen govor na Puškina. Puškin je oslobodil rusko književnost posne-manja, katera je zavládala v njej od Lomonosova sem; dal ji je potrebno samostojnost. Tvarino za svojo poezijo je zajemal iz narodnega življenja, a obdeloval jo je umetno, zato imenujemo njegovo šolo umetniško. Puškin je bil prvi pesnik-umetnik; poezija mu je bila, kakor sam pravi, strast. Od njega se začinja umetniško-narodna dôba. Od te dôbe nadalje se trudijo pesniki in prozaiki, da družijo narodno svojstvo z občno zapadno omiko in tako stvarjajo dela, ki so primerna potrebam ruskega življenja. Puškin je pisal lirske in epske pesmi in tudi prozo; zapustil je veliko še nedogotovljenega. To priča, da njegov pesniški genij ni bil dosegel svoje popolnosti.

U b o g i p e v e c .

Dà, mnogo pel sem — zdaj se čudim,
Ko zrem v minulost zatopljen,
Kakó, da še se s petjem trudim,
Saj méni záme se nobèn.

Ljubav sem v dnu srca zajemal,
Izlival sem jo v sladek spev,
A kdo se je za to zavzemal,
Kar srca mojega je gnev?

Modrosti svoje zadnje kote
Prebrskal sem in uk delil,
A narod misli, da so zmote,
Kar s potnim čelom sem rodil.

Pač karal sem napák napake,
O lepem, blagem le sem pel;
Komú so marí pesmi take?
Ni hotel — ali ni umél.

Ljubezen, slogo, mir oznanjal,
Jedinost, bratsko sem srcé;
Pa ménijo, da sem le sanjal,
Teh glasov čuti ne hoté.

Izpregel bom te, pegaz bedni,
In tebi, vila, dal slovó:
Kedó bi živel v skrbi vedni
In mučil si zastonj glavó!

Anton Hribar.

Našim Amerikancem.

Danes solnca žarki zlati
Sijajte mi še z nebá,
Ko mi je odpotovati
Onkraj širnega morjá.

Vas domača, kočá mala,
Mili nepozabni kraj,
Vrtec sadni, trata zala,
Grički divni, tihi gaj:

Odhajaje vas pozdravljam,
Pogledavam vas solzeč.
S težkim srcem se poslavljam,
Morda se ne vrnem več.

Mati mila, oče dragi.
Sestra ljuba, blagi brat:
Daj mi na domačem pragi
Desno v desno še enkrat.

Naj, pustíte, vas objamem,
Ljubi moji, za slovó,
Predno palico si vzamem
In v neznano grem zemljó.

Ptički drobni, le žgolíte,
Le šumljaj mi bistrí vir,
Z doma znánca me spremíte,
In olajšajte mi tir.

Vetrič dihni v jadra bela,
Brod odrini na vodé,
Krmí, vódi roka smela
V daljne kraje čez morjé.

Z Bogom, z Bogom, zemlja draga,
Z Bogom moj domači rod,
Da na boljše ti pomaga,
Seda sinek tvoj na brod.

Iskat spejem blagostanja,
Zemljo sreče in medú;
Ko mi istina bo sanja
Vrnem zopet se domú.

Anton Hribar.

I. ZARJA SLAVE.

(Drama v petih dejanjih.)

Četrto dejanje.

Beč. — Ulica. Na levi cerkvena vrata.

1. prizor.

Danijel. Krištof.

Danijel.

Ti tukaj, Krištof? Bog te sprimi!
Po kaj si prišel v Beč po zimi?

Krištof.

Prišla je vsa gospoda v mesto.

Danijel.

Pogledat mlado li nevesto?

Krištof.

Prav meniš. K hčeri gre gospá,
Ki v Beču zdaj svoj dom imá.

Danijel.

Jaz tudi sem jo videl že,
Pri moji bila je gospé.
Tako je črna kot ciganka
Ta mlada stvar, ta luteranka.

Krištof.

E kaj! Na jok me skoro sili,
Tako se mi družina smili.

Danijel.

Oh ti preljubi Krištof, ti,
Zdaj vidim, da si vedno stari.
Kaj tebi so neverna hči
In Kocijan in žena mari?

Krištof.

Kakó ne? To pristuje slugi,
Da je rodbini svoji zvest.

Danijel.

Naj smili se ti rajši drugi,
Ki trpka čaka ga bolest!
Slovó je vzal od grajske hčere
Takó ganljivo in težkó;
On ljubi v srcu jo brez mere,
A poročeno zdaj dobó.
Ha, há, to ženske so sedanje!
Ti misliti ne moreš tega;
Kedor preveč zaupa nanje,
Nikdar pokojen spat ne lega.

Krištof.

Saj Pavel bil je boja žrtev.

Danijel.

V nje srcu je gotovo mrtev.

Krištof.

Sicer bi se povrnil k dómu.

Danijel.

Kaj ne k Skolasti? Ali h komu?

Krištof.

Ko tožna je prišla novica,
Da Pavel Semenič je pal,
Otrla si je solzo z lica
In vzdihnila globoko: Žal!
Pred nami je celó razkrila,
Da prvič njega je ljubila.

Danijel.

Seveda! Kajpak! Ženska joče,
Kadàr, za komer ravno hoče.

Krištof.

Jaz grem. Dej, stopi malo z mano!
Po mestu ti je bolje znano.

(Gresta.)

Danijel.

(Ustavi se pred cerkvijo.)

Počakaj, glej! Kaj to pomeni?
Prilepljen list je tu na steni.

(Bere.)

„Ungnada, Kocijana in Šlika,
Vse tri obésimo vrh zvonika!“
Ha, há, poglej, preberi sam!

Krištof.

Saj veš, da črke ne poznam.

Danijel.

(Bere glasno.)

„Ungnada, Kocijana in Šlika,
Vse tri obésimo vrh zvonika!“

(V tem se ljudstvo množi.)

Krištof.

Lepó te prosim, skrij te vrste!
Glej, ljudstvo stopa že na prste.

Danijel.

Nò, Krištof, ali vidiš zdaj,
Kaj Kocijan veljá na sveti!

Krištof.

Pozdravljen! Jaz grem rajši v kraj,
Sicèr utegnem kaj ujeti.

(Odide.)

Danijel.

(Ljudstvu.)

Berite! Kdo je to pripel?

(Nekdo bere.)

Nekdó.

Da vrag bi Kocijana vzal!

(Več glasov zmešano.)

„Ungnada, Kocijana in Šlika,
Vse tri obésimo vrh zvonika!“

Zavesa pade.

Beč. — Stanovanje Eytzingovo.

2. prizor.

Herberstein. Eytzing Ureh.

Eytzing.

Nič ni pomoglo? Nič, zares, prav nič?
Gospod poslanec, kralj je trdosrčen.
Kakov se vam zagovor tastov zdi?

Herberstein.

Kar znal in mogel, vse je točno storil.
A Kacijanar se nam v zlogu kaže:
Prehiter, previhrav, premalo jasen
V pisanju, kakor v vseh dejanjih svojih.
Zato njegov zagovor našel ni
Odmeva v srcih. Le zato, verujte!
Zakaj se je takoj oprostil Ungnad?
In vendar krivdi njù različni nista.

Eytzing.

Moj Bog! Šest dnij besedo vsako pisma
Razmišljali, pretrésali smo v Kremsu,
Poslušali i njega živi govor.
Vse nič. Imé celó so zdeli krivdi
Njegovi: Crimen laesae Maiestatis.
To ni naravno. To mi jasno ni.
Jaz slutim, da ima baron nesrečni
Sovražnikov na dvoru vsakovrstnih.

Herberstein.

O tem nihčè ne dvomi. To mi vemo.
Marija, sestra kraljeva, ta vpliva
Na brata, a srcá mu ne mečí.
Že, ko se je potezal cesar Karol
Za Kacijanarja, omenja bratu,
Da se ji čudno zdi to, prav nikakor.

Eytzing.

Zakaj ga črti? Kakov vzrok ima?

Herberstein.

Pogledati je treba le v preteklost,
Ki nam še ni odmaknjena tako.
O Ivanu so prve lovorike
Slovečih zmag na ogerskem pozemlju
Rodile skrivoma obilo trnja,
Ki ga ni videl, čutil malo le,
A čutil kmalu bolj in bolj, in zdaj
V življenje že se mu sadé bodice.

Eytzing.

Kakó? Ne morem čisto vas umeti.

Herberstein.

Globoko Ogrov ljudstvo jaz poznam.
V razkošji plavali so mnogo let,
Uživali življenja sladke vrelce
Do dnà v slepotni blodnji, da nikoli
Življenje to ne more jim miniti.
Možá odločne volje, krepkih rok
Imeli niso v sebi, najmanj v kralju.
Prezirali zató so Ljudevita,
Oklepali kraljice se Marije,
Dokler pri Mohaču ni padel kralj.
In privihral je Kacijanar médnje,
Ukrotil Zapoljance s slavnim mečem.
Potem je v njih deželi taboril,
Branik uporom novim in zvijačam,
In živil sebe, svojo vojsko — s čim?
Z blagajno kraljevo? Bilà je prazna.
Od ljudstva, plemičev se je le hranil,
Katere Zapoljancev je odrešil
In pravemu vladarju pokoril.
Postal takó je Ogrom težko breme,
In v plemičih je gôrel srd do njega;
Zanetil tudi se Mariji v srcu.
A Ferdinand je molčal, vse mu upal
In nezaveden z molkom večal jezo.
Tedaj mu slava je rodila trnje.
Umete li? Jaz sem o tem uverjen.

Eytzing.

Dà, dà. Razumem vas, rad verjamem.
A zmagati pravica vendar mora.
Zato, gospod poslanec in baron,
Potezajte se vi za njega, prosim;
Srcé imate, vednost in veljavo.

Herberstein.

Vse upanje nikakor ni zašlo.
 Prijatelj ne šteje morda Ivan,
 Toda občudovalcev ima mnogo:
 Jaz vem, kam idem naj — na poljski dvor.
 Pozdravljeni bodite!

Eytzing.

(Seže mu v roke.)

Bog vas spremlja!

(Herberstein odide.)

3. prizor.

Eytzing. Skolasta.

Eytzing.

Skolasta! Angel moj! O pojdi k meni!
 O naj objamem te, družica moja.

(Objame jo.)

Zakaj tako potrta? Nič strahú!
 Vse bode dobro.

Skolasta.

Mati je prišla.

Eytzing.

Tako? Potem naj jo hitim pozdravit.

(Odide.)

4. prizor.

Skolasta, potem Semenič.

Semenič.

(Približa se počasi Skolasti, ki zamišljena sedi in ga ne opazi takoj.)

Prišel sem prav. Zahvaljen bodi Bog!
 Gospá, kaj ne da?

Skolasta.

(Vzdrami se.)

Kdo je? O, moj Bog!

Semenič.

Moj tudi. Kaj se tresete, Skolasta?

Skolasta.

Vi tukaj? Vi ste živi?

Semenič.

Jaz sem živ.

Za vas bi bilo bolje pač, da nisem.

Skolasta.

Kakó drhtim! Kako sem se vas zbala!

Semenič.

Verjamem. O to vedel sem naprej.
 Skolasta, odpustite mi to smelost!

Ne bom vas dolgo mučil, ne, gospá!
 Jaz pojdem kmalu in potem, potem
 Ne vidite me nikdar več v življenji.
 Srcé mi v prsah dalo ni miru,
 Da jedenkrat še vidim vaš obraz,
 Da jedenkrat še z vami govorim.

Skolasta.

In kaj imate govoriti z mano?

Semenič.

Vi morete tako vprašati? Bodi!
 Vsem Bog ni dal jedakega spomina
 In vsak si rad iz srca prepodi,
 Kar iz preteklosti mu govori:
 Zakaj si storil to, zakaj si storil?

Skolasta.

Kakó me muči vaš nejasni govor.

Semenič.

Govoril bodem torej jasno, jasno,
 Kot beli dan. Skolasta, o Skolasta,
 Povejte, ali ste me kdaj ljubili
 Odkrito? — Vi molčite. — Čudno ni.
 Iz molka sklepamo sto raznih mislij,
 Iz vašega jaz sklepam tudi svoje.

Skolasta.

Povsod se je dejalo, da ste mrtvi.

Semenič.

Izgovor je izboren in močan,
 Takó, da skoro bi na vse obmolknil,
 Prekrel samó usodo in jezike.
 A srcem sem človeškim več zaupal.

Skolasta.

Jaz nisem kriva. Hči jedina sem
 Družine. Morala sem se udati.

Semenič.

Saj vem; če hočete, odpuščam tudi:
 A zadnje mi besede dovolite!
 Tiščé me v prsah in dušé mi sapo,
 In če privró na dan na pravem mestu
 Olajšam si srcé — umrjem lože.
 Na boj odnesel sladko sem zavest,
 Da bíte zame najmilejše bitje,
 In sladek sklep, da v meni bode bílo
 Srcé do tega bitja vekomaj.
 In upal sem, da vrnem se zmagalec
 V naročje dómu in v naročje vam.
 Poraženi smo bili in bežali
 Sramotno, kot sramotno oče vaš.

Skolasta.

O Bog! Ne žalite očeta vsaj!

Semenič.

Bežali smo, in oče vaš je kriv.
 Od srama sem se dolgo krog potikal
 In nikdar ne bi domovine videl,
 Da v meni plapolal ni zadnji up,
 Sijala v srcu zadnja mi tolažba:
 Po tebi neka duša hrepeni,
 Srcé ji v sôlzah plaka za teboj.
 Domov sem se povrnil z upom tem,
 S tolažbo zadnjo to, gospa Skolasta.
 Ugasnila sta up mi in tolažba . . .
 In jaz sem ljubil vas, globoko ljubil.

Skolasta.

Vi tudi moje vere niste, in . . .

Semenič.

Še tó, gospa, še to sem moral čuti?
 Kdor vero zataji, temú ni težko
 Vsa druga sveta čustva zatajiti. —
 In zdaj! — Zdravstvujte in bodite srečni!
 Iztrgajte spomin namé za vedno;
 Morda vam spet zasije v srcu mir,
 Zasije, kakor meni v črni zemlji.

(Naglo odide.)

5. prizor.

Skolasta. Elizabeta.

(Skolasta molči, potem zaihti.)

Elizabeta.

Jokala si. Povej mi, hči, zakaj?

Skolasta.

Zakaj? Da od veselja ne, pač veste.
 Saj sem takó nesrečno bitje jaz.

Elizabeta.

Lepo te prosim, zatajuj se, hči;
 Zaduši včasih solze v svojih prsih.
 Kaj mora reči tvoj gospod sprog,
 Če médne ure mladega zakona
 Greniš mu vedno z jokom in tožbami?
 V resnici mi je ravnokar potožil,
 Da te nikdar ne vidi jasnih lic.

Skolasta.

Kaj morem jaz za to, da mi usoda
 Medene ure blažene mladosti
 Greni z udarci za udarci vedno?
 Kdaj vidim vas veselega obraza?
 Kdaj čujem rahlih, nežnih besedij
 Iz ust očeta?

Elizabeta.

Vem in bridko čutim.
 Pomisli le, da nismo se branili
 Gospoda Urha, ko je snubil tebe,
 Čeprav ni naše vere. Vzroke veš.

On sam in brat njegov sta svètnika
 Kraljevska. Lahko rešita očeta.
 Dolžnost je torej do očeta tvoja.
 Da svojemu soprogu se priljubiš,
 Da ga rotiš in prosiš v vsi ljubezni,
 Naj govori, naj govori za tasta.

6. prizor.

Prejšnji. Ureh in Krištof Eytzing.

Ureh.

(Po strani.)

Povej le ti! Jaz sam ne morem skoro.
 Izvesta vendar le, in sicer kmalu.
 Midva ji lahko tešiva takoj.

Krištof.

Gospé!

Elizabeta.

Pozdravljena, gospoda ljuba!

Krištof.

Povedati imam odlok vam kraljev,
 Ki ga je v Kremsu končno razodel.

Elizabeta.

O, kakov je? Povejte mi, gospod!

Krištof.

Grof Albert Šlik in Turen Nikolaj
 In Pekri morali so v varno ječo.
 Pri grofu Salamanki bil sem zdaj,
 In ta mi je povedal . . .

Elizabeta.

Kaj, morda . . .

Krištof.

Da Ivan Kacijanar, vaš gospod,
 Z današnjim dnem prebiva tudi v ječi.

Elizabeta.

O Bog!

(Omahne hčeri v naročje.)

Ureh.

(Priskoči.)

Gospá, ne bojte se! Gospá!

Zavesa pade.

Beč. Kraljev dvor. Soba.

7. prizor.**Kacijanar.**

(Sedi za mizo oprt na roko in bere iz papirjev.)

„In ob času, ko je šel cesar iz Beča in so
 oblegali Ostrogon, takrat me je vaše Veličastvo,
 ker se je bilo bati odpada Ogrov in marsičesa,

opominjalo z visokimi prošnjami in željami, naj po moči rešim Ostrogon — da se hoče tega vaše Veličastvo večno spominjati in mene in vse moje prijatelje milostno priznavati. Kolikrat sem sicer svoje življenje zastavil za vaše Veličastvo in ves čas, da govorim resnico, viteški in pošteno ravnal.

(Prestane.)

Torej kličem vaše Veličastvo, svojega najmilostnejšega gospoda, za Božjo voljo, da naj omili svoj srd in jezo zoper mene . . .“

(Odloži papir in vstane.)

Zastonj vsa pisma, prošnje in pritožbe!
So-li okamenela srca vsa?
Je-li spomin zapustil vse duhove?
Ob dobrem činu zabijo se hitro
Okolnosti, ki dobri čin temné;
Hitreje pak se zabijo razmere,
Ki zagovarjajo dejanje zlo.
Tu zdaj sem sam. Z visokega prestola
Časti in slave vržen v tesno ječo.
Vsi hrabri čini, vsi napori strašni,
Vsa moja vernost, vsa nekdanja moč —
V pozabnosti je morje vse zasuto.
Le krivda s črnimi perotmi plava
Nad dnevi slavnimi, le sama krivda.
In vendar Bog nebeški mi je priča,
Ki vidi srca naša in obisti,
Da nisem kriv, vsaj toliko ne kriv,
Kot moja kazen svetu govori.
Jaz vem, v strupenem srdu slutim jaz,
Da strogi moj sodnik ni kralj samo.
Klevetnike imam, sovrage skrite,
Ki so močnejši nego turška vojska.
In ako jih nebes pravica jasna
Ne stare, ne osramoti za časa,
Potem — pred njimi brez orožja padem,
Ne kot junak — kot kaznovan begun.

8. prizor.

Prejšnji. Grofinja Salamanka.

(Jetničar odide molčé.)

Kacijanar.

(Osupel.)

Gospá grofinja! Ali je resnica?

Grofinja.

O, Bog! Kakó upáli ste, gospod!

Kacijanar.

Kaj čuda! Težke čase sem preživel,
Odkar sem zadnjo pot govoril z vami.
Kakó ste sèm prišli? Kdo vas je pustil?

Grofinja.

Moj brat, ki nadzoruje vašo ječo.

Kacijanar.

Zahvaljam vas. Pozabljen torej nisem.

(Poljubi ji roko.)

In kaj Elizabeta, kaj Skolasta,
Kaj moja nedorasla sinka dvá?
Kakó prenašajo usodo trdo?
O, Bog je hotel, da me je potrl.

Grofinja.

Ne bojte se! Rešitev vam napoči.
Brez dvomov trdim, da vam spet nekdanji
Napočijo slobodni, slavni dnevi.

Kacijanar.

Gospá, nikar me s tem ne tolažite,
Da še bridkejše ne občutim vse nesreče.
Kdo zame se poteza na vsi zemlji?

Grofinja.

Jeronim Laski je odhitel včeraj
Na poljski dvor do kralja Sigismunda,
In Herberstein je s svojim pismom tudi
Zagovor vaš poslal na isti dvor.
Ne bojte se! Prijatelj ev imate
Dovolj in vsem v srcé globoko sega
Usoda vašá. Kranjski in slavonski
Stanovi kralja so za vas prosili,
In Nibšič Nikolaj, državnik slavni
Na poljskem dvoru pride sam pomirjat
Srd kralja Ferdinanda v naše mesto.
Zatorej upajte vesele duše,
Da zvezda slóbone vam ni zašla,
In v slobodi ne zvezda prejšnje slave.

Kacijanar.

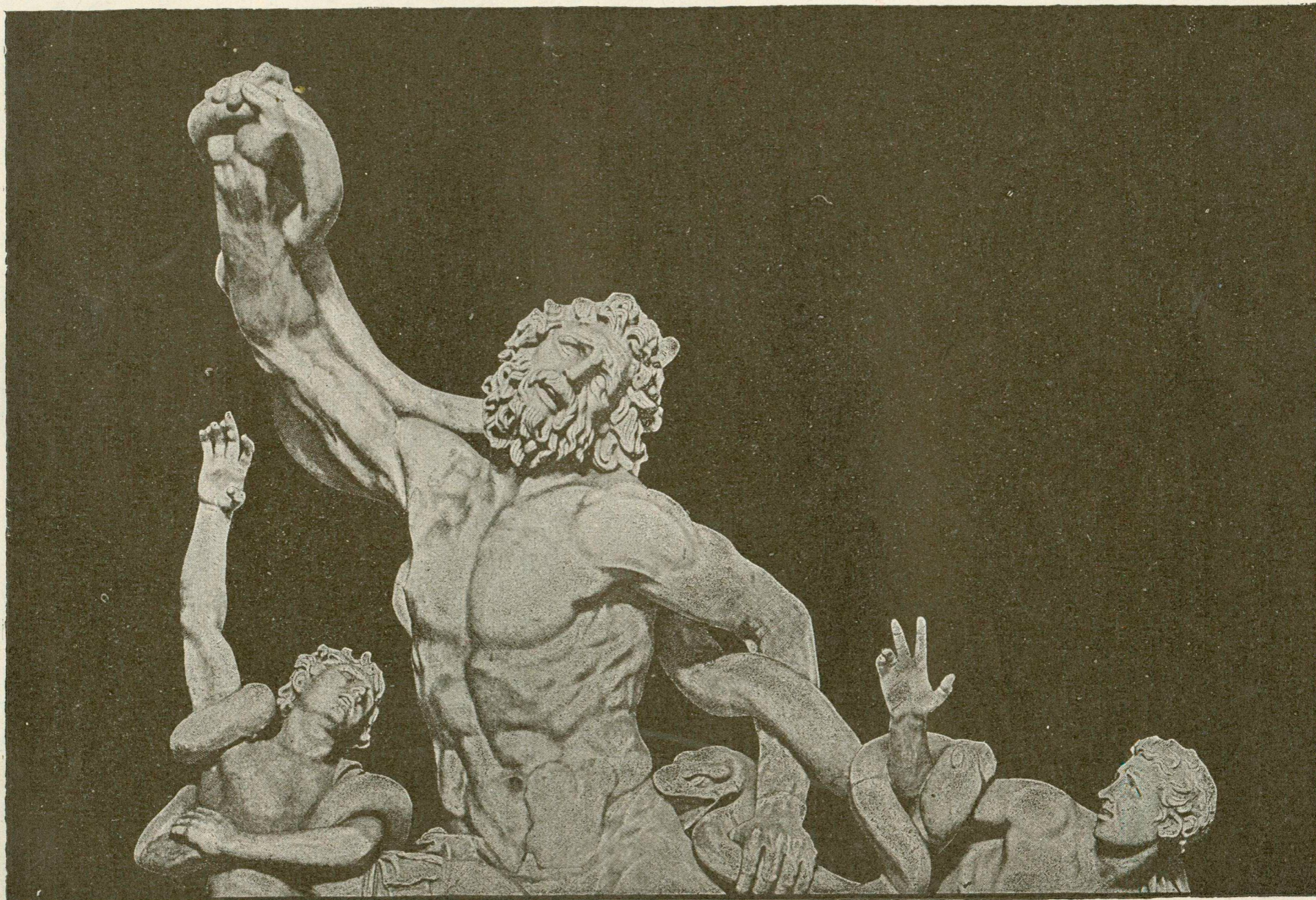
Iz ječe pišem danes zadnji list.
Če tudi tega kralj mi ne usliši . . .

(Vzame pismo in bere.)

„Dalje naj vaše Veličastvo skliče nesumnive poročnike iz Avstrije, s Štajerskega, Koroškega, Kranjskega, ki naj od vas imenovane priče pozovejo in zaslišijo, ker še mnogo stvari lahko dokažejo živi samovidci; isto tako naj izdá najvišji ukaz do ogerskih, hrvaških, zagrebških poglavarjev in do sveta kranjske dežele, da imenovane priče postavijo pred poročnike.“

(Odloži pismo.)

„Toda čemu to berem! Jaz ne upam
Od kralja več, ne upam in ne upam.
Vse sem poskusil, govora vso silo,
Da bi vzbudila vsaj sočutje v srcu,
Če v umu bi prepričanja ne mogla.
Zastonj! — Gospa — in česar se bojim,
Celó prijatelj ev veljavnih prošnje
Ostanejo brez vspeha — in potem —
Kaj meni je storiti, kaj, gospá?
Svetujte vi, pomózite mi vi!“

Skupina Laokoonova, zgornji del.

Težkó mi je (saj Bog na nebu vé),
Prositi svêta in pomoči žensko,
A moram! — Odpustite mi gospá!

Grofinja.

Blagajna moja vam je spet odprta.

Kacijanar.

Vsa hvala vam! O, v sanjah nisem slutil,
Da se zgodi v resnici, kar sem dél
Pred letom vam — spominjate se pač —
Da dobrodošla bo mi kdaj ponudba,
Ki nisem hotel je vsprejeti v Ogrih. —
In ako ni zlató mi ne pomore —?

Grofinja.

(Šepetaje.)

Potem vas reši pot iz ječe skrivna.

9. prizor.

Prejšnja. Jetničar.

Jetničar.

Gospá! Zdaj odstopite! Grof veleva.

Grofinja.

Zaupajte!

Kacijanar.

(Seže ji v roko.)

Gospá grofinja, hvala!

(Grofinja odide, jetničar zaklene vrata.)

Zavesa pade.

Spomini tete Klare.

(Povest. — Spisala Pavlina Pajkova.)

(Konec.)

Leto je bilo poteklo po onem žalostnem svidenju v gozdu. Neki dan dobim črno obrobjeno pismo. Pisavo na njem sem takoj spoznala: bila je Odilova.

Za trenutek mi zastane srce, oko se mi zasveti; prešinila me je misel, da je Leontina umrla. A brž nato sem se sramovala neblage misli. „Ne, ne more, ne smé biti“, zašepečem ter z mirno roko raztrgam zavitek pisma.

Odilo je bil umrl, toda ne on, temveč dete, njegov dvoletni sinček.

„Nov udarec zanj, nova boleost njegovemu srcu“, mislim si presunjena. „In vendar, vendar, bolje tako! Kakšen človek bi postal sin take matere!“

In zopet sta potekli dve leti. Ves ta čas nisem ničesa čula o njiju. Ali sta se pogodila? — Živita-li v miru? — Rada, prav rada bi bila zvedela kaj ugodnega.

Bilo je krasno jutro sredi poletja. Odkar se mi je bil mir povrnil v srce, vstajala sem zopet s solncem in darovala prve rosne ure dneva cvetličnemu vrtu, katerega sem tedaj skoro jedina obdelovala.

Jutro je mladost našega dneva; v njem je živost, nežnost in lepota, kakoršna je v pravi mladosti. Zato tudi sedaj, ako le morem, nikoli ne zamujam ranega jutra, da ne bi ga posvetila molitvi in delu.

Tudi oni dan sem bila že za rana med svojimi cveticami. Prekrasno so se bile čez noč razcvetle vrtnice. Ravno sem hotela navezati

šopek, da ga darujem Marijinemu oltarju naše župne cerkve, ko me pozovejo v hišo.

V kuhinji najdem cerkvenika z listkom gospoda župnika. V njem me prosi župnik, naj nemudoma pridem k njemu. Predno je preteklo četrť ure, bila sem tam.

Gospod župnik me je čakal nestrpno. „Neki umirajoči ptujec vas želi videti“, reče, brž ko me zagleda; „z dovoljenjem njegove soproge sem vas dal poklicati.“

Obledim. Zaslutim, kdo me želi. „Povêdite me brž k njemu“, odvrnem zamolklo.

Med potoma mi gospod župnik pové, da omenjeni bolnik že drugi mesec biva v našem mestecu hudo bolan. Jetika ga zdeluje že dolgo, a sedaj se mu pač bliža konec. Bolnik mu je povedal, da je v naši hiši preživel nekdanj srečne dni, zato želi mene še jedenkrat videti.

Nemo prikimam. „Trpi! Umira!“ ponovim v srcu. Že drugi mesec je tukaj, a jaz nisem tega vedela! Ni čuda, saj razven v cerkev in na naša posestva nisem zahajala nikamor.

Ob vhodu v bolnikovo sobo me vsprejme Leontina. Bila je upadlih lic in objokanih očij. Molčé me prime za roko in povêde v drugo sobo. S povešenimi očmi mi potoži, da je Odilo hudo bolan, pa da se srdi nanjo celó sedaj, ko malone umira. „Le vas kliče in vas želi videti. Oh, kakšen pekel je bilo moje zakonsko življenje! Toda vse bi pozabila, ko bi le ne umrl v sovraštvu.“

Jaz ne odvrnem ničesa in se podvizam v bolnikovo sobo. Odilo je ležal na preprosti,

belo pregrnjeni postelji. „Klara, Klara“, začujem slaboten glas.

Zganem se. Stopim bliže, pogledam bolniku v široko odprte oči. Takoj spoznam, da ni pri zavesti, da njegov duh plava drugodi kakor v žalni sedanjosti.

Dolgo sem zrla v njegov mrtvaško-bledi obraz; bil je malo, malo podoben njegovemu nekdanjemu obrazu. Z največjim naporom sem premagovala boleost, ki je kipela v meni.

„Kličite ga po imenu, da se zavé“, reče Leontina, ki se je skrivala za menoj. „Vsak trenutek utegne umreti, umreti, ne da bi mi odpustil!“

Ozrem se nanjo. V njenem obrazu se je izražala resnična tuga. Smilila se mi je. Kako se kaznuje že na tem svetu vsaka krivica! Kdo je bil sedaj nesrečnejši, ona, ali jaz?

Sklonim se k njemu, primem za njegovo žgočo roko in ga pokličem po imenu. Moj glas ga vzdrami. Lahno se strese in uprè name pogled. Njegove kalne oči polagoma oživé, obraz dobi lepšo, mirnejšo podobo.

„Odilo!“ zakličem še jedenkrat, ko sem videla, da dvomi, ali sem res jaz; „ali me ne poznaš? Želel si videti me, prišla sem.“

On pograbi mojo roko, kakor bi se bal, da mu uidem, in s silo privzdigne glavo od blazine. A moči so bile slabe, glava mu zleze nazaj, spehan zapre oči.

„Moj Bog, moj Bog, že umira, umira, ne da bi se bil sprijaznil z menoj!“ zajavka Leontina.

A ker je njegova roka krepko držala mojo, sodila sem, da še bivajo moči v njegovem telesu.

Polagoma odpre oči in jih žalostno obrne váme.

„Klara, ali mi moreš odpustiti?“ reče počasi, in debela solza se zasveti v njegovem udrtem očesu.

„Ničesar nimam odpustiti“, odvrnem ganjena, „vse je pozabljeno.“ Kakor blisek mi šine ob tem nekaj v glavo. Hitro primem Leontino za roko in jo potegnem k Odilovem vzglavju. „Odilo“, nadaljujem, „tu je pač nekdo, ki bi se rad sprijaznil s teboj, ki te prosi odpuščanja.“

Oni blaženi nasmeh, ki je bil ravnokar oživel na njegovem obrazu, izgine mahoma, ko zagleda bolnik Leontino. Z vidno nevoljo se obrne od nje strani.

Ne udam se še. „Odilo“, rečem s skoro očitajočim glasom, „nikar ne bodi trdosrčen do svoje soproge! Odilo, katerega sem poznala nekdanj, ne bi ravnal tako.“

Moje besede so ga gotovo bridko zadele. Z roko si pokrije čelo, in globoko zasope. — Skoro prestrašim se, da sem govorila preostro. Kaj, ko bi mu ta bolečina pospešila smrt?

Hitro sem hotela popraviti svoj pogrešek. Zato sem nadaljevala skoro proseče: „Vsi smo slabi, Odilo; vsi, brez izjeme, potrebujemo božje in človeške milosti. Odpusti ji! Navzlic krivim potom, po katerih te je dobila, ljubila te je vendar. In ona je tvoja žena, ona je mati tvojega otroka.“

„Ali ji odpuščaš ti, Klara? Saj ti je prizadela toliko zla!“

„Odpuščam, odpuščam iz srca“, bil je moj odgovor.

„Pojdi torej sèm, Leontina!“ reče nato on. „Živi v miru — vse ti je odpuščeno!“ In ji podá roko. „Oh, hudo sem trpel — —“ hud, votel kašelj mu prestriže besedo.

Prestrašeni mu obe privzdigneva vzglavje. Ob tem zapazim, da mu pot stopa na čelo. Vendar odpre še jedenkrat oči, še jedenkrat napne moči, da izpregovori poslednjo željo: „Ločeni smo bili v življenju, tamkaj v nebesih bomo združeni, ne bo več ločitve.“ In privzdigne slabotno roko, kakor bi hotel pokazati v višavo. Umela sem dobro. Vzamem sveto razpelo, ki je bilo ob njegovi strani, in mu je stisnem v roko. Bila je že hladna. Smrt je bila lahka. Kakor bi bil zaspal, prestopil je v večnost.

„Zatisnite mu oči“, reče Leontina in se od groze zaradi smrti obrne v stran.

Pokorno mu sklenem očesi, ti nekdanj zame tako mili zvezdi, a sedaj brez sijaja.

Pokopali so ga na našem pokopališču, kakor je sam želel. — — —

Nekaj mesecev pozneje dobim zaročni list, ki me je bridko osupnil. Leontina je naznanila svojo zaroko s komisarjem našega političnega urada. Njen ženin je živel tukaj, a ona je bila brž po Odilovi smrti zapustila naš kraj. Ta razlog mi je vzbudil sum, da sta si bila prijazna, ko je Odilo še živel. Poznala sem Leontinino lahkomišelnost in brezčutno naravo.“

„Toda, tetka, če jo je Odilova smrt toliko užalostila, gotovo ga je ljubila“, modruje Hilda, čudeč se.

„Kdo pravi, da ga ni ljubila“, odvrne teta. „Gotovo ga je, a po svoje. Med ljubeznijo in ljubeznijo so razlike tako velike, kakor med smrtjo in smrtjo. Na sto načinov človek umre, na sto načinov človek ljubi. Koliko pa jih je, ki poznajo pravo ljubezen? Ni vsakemu dano, da ume prav ta čut. Kolikor poznam ljudi, moram reči, da so redki oni izvoljenci, kateri prav ljubijo. Večina ljubi sama sebe, svoj dobiček, uživanje, kratkočasje: neče pa poznati žrtev, ki so potrebne v ljubezni. Tudi jaz sem žrtvovala veliko, veliko, in sedaj sem srečna zaradi tega. Da, prava ljubezen mora biti žrtvovanje na ta ali na oni način. Tudi vidva bodeda to poskusila. Kar se pa tiče Leontine, mislim,

da njeno koprnenje po spravi v Odilovi poslednji uri ni prihajalo iz nagibov srca, temveč iz sebičnosti, iz strahú. Bala se je, da ne bi je očitajoča vest zasledovala tudi po njegovi smrti. — — —“

Klara umolkne. Videti je bila otožna, upehana.

„Žalostni so vaši spomini, obžalujem in občudujem vas ob enem“, reče pristav sočutno. „Vaša plemenita narava res ni vsakdanja. Če je tudi starost izpremenila vašo zunanjo podobo, če je tudi oslabila vaše telesne moči, duševnih svojstev, vzorov vaše vedno mladostno čuteče duše ni uničila. Srečni vi! Življenje, kakor smo ravno videli ob vaših poučnih spominih, menja se neprestano, in ta menjava kviri in uničuje naše vzore. Redko kdaj premagamo izkušnjave in rešimo svoje vzvišene vzore. Vam so viharji življenja švigali mimo svetišča vaših uzorov, ne da bi jih oskrunili. Vi bodete ugasnili, to lahko trdim, stari v letih in v obličju, a mladenka na duši, z neomahljivo vero v Boga in njegovo previdnost, z ljubeznijo do življenja, do ljudij. Blagor vam! — Vidiš, Hilda“, končaval je pristav svoje navdušeno modrovanje, „tako tudi jaz razlagam po svoje oni rek, o katerem si nedavno pravila, da ti je neumljiv, namreč, da mlad umre tisti, kogar Bog ljubi. Ni treba, da bi umrl mlad v letih, pač pa, da je mlad po mišljenju, po nedolžnosti, po vzorih, po navdušenju. To se mi zdi največja milost, katero morejo podeliti nebesa zemljanu.“

„Vse prav, kar govoriš, ali ti motiš tetino pripovedovanje“, reče Hilda, katero so mnogo bolj zanimali tetini spomini, nego ženino modrovanje. „Teta, saj vendar niste še končali?“

„Nimam ničesar dodati“, odgovori teta, ki je skrivaj odobrvala Arehove besede. „Konec spominov bo konec mojega življenja. Tedaj pojdem tudi jaz počivat, kjer počiva Odilo, ne

— moja duša pojde živet tje, kjer — upam — živi v Bogu njegova duša. To bo pač kmalu.“

„O, tega pa še ne!“ seže ji Hilda ganjena v besedo in jo burno objame. „Še dolgo morate ostati med nami.“

„Ne bi bila verjela, da se življenje razteza tako na dolgo, tudi kadar človek ne mara posebno zanje“, reče teta Klara bolj záse in si otrè solzo.

„In Leontina? Kaj je ž njo? Ali se je omožila z onim komisarjem? Ali še živi?“ vpraša pristav z nenavadno radovednostjo. Slutil je nekaj; rad bi bil zvedel, ali jo je zadel.

„Se živi, omožila se je ž njim; vidva oba jo poznata.“

Hilda se zamisli. „Imam jo“, zakliče kmalu nato. „Okrajnega glavarja žena, ona zoperna, napihnjena oseba, ki vas je danes v jednomer zbadala: nihče drugi, kakor ona je Leontina.“

„Uganila si“, pritrdi Klara.

„Jaz sem si tudi mislil, da mora biti ona, takoj, ko ste jo omenili v svojih spominih“, reče pristav. „Res, neprijeten slučaj, da živi v istem kraju z vami; s tem vam vzbuja žalostne spomine.“

„Jaz na vašem mestu ne bi je niti pogledala; prezirala bi jo, zaničevala“, hudovala se je Hilda.

Klara se tožno nasmehne. „Prezirati, zaničevati? Čemu to? Res si nisva kdo vé kakšni prijateljici. Ona hodi po svoji poti, jaz po svoji. Ona méni, da je njena najboljša, jaz ravno tako. Nečem je soditi, odpuščeno je. — A sedaj bodi dovolj, moja draga. Večerja že davno čaka, mene pa oprostita nocoj.“

„Meni tudi ni za večerjo“, odvrne Hilda.

„A jaz se moram posloviti“, reče pristav zamišljen.

Spomini tete Klare so bili presunili vse tri, vsakega po svoje.

Pred petdesetimi leti.

(Črtica. — Spisal Podgoričan.)

Kmetu Srpanu v Vranski vasi sta ostala od vseh otrók samo sin in hči. Vsi Srpanovi ljudje so bili čudni, skrivnostni, ki se niso čisto nič pečali s sosedi. Ko so ljudje videli, da so najrajši sami, jeli so se jih ogibati. Vaščanje so ljubili mir nad vse. Pošteno so Srpanovi opravljali grajščini tlako — povest se vrši namreč pred kakimi petdesetimi leti —, pošteno oddajali desetino, toda dali niso več, niti manj, kakor je bilo treba. Hudobni niso bili, a tudi posebne gorečnosti za molitev niso opazili va-

ščanje pri njih, pač pa so vedeli, da so silno vražljivi in praznoverni. Tlačila jih je še môra, motil jih je škrateelj, čarovnice so jim sipale točo; no, saj taki praznoverci živé še sedaj, čez petdeset let. — —

Kakor sem že povedal, ostala sta Srpanu samo sin Miha in starejša hči Alenka. Ona morda ni bila lepa, toda ker ji je oče dal dôkaj svetlih kron, oglašil se je kmalu snubec, in ker se ga ni branila, bil je tudi oče zadovoljen in omožila se je v sosednjo vas Cesto. Ta zakon

morda ni bil po volji božji. Njen mož Egidij se je ženil pri njej radi dragega denarja. Bilo mu je le za denar, za njo čisto nič. Ljubila se nista tako, kakor bi se morala, in govorila malo in osorno, zlasti on je ni mogel, ker je kmalu prevedel, da ni prav bistrega uma. A nekako tri leta po poroki umrje on, pustivši njo samo z otrokom. Za njim ni jokala nič, ampak, ko so ga zasuli v črno jamo, zakrohotala se je odurno na vse grlo, da so se ljudje spogledovali, pomežikovali si pomenljivo in od tistega trenutka nekako sovražili čudno, nenavadno žensko, ter se je bali. Ogibali so se je, govorili ž njo nič ter jo pustili v miru, naj počne, kar hoče. In ona je bila zadovoljna, silila in ponujala se ni nikomur. Otroka svojega je prenašala v naročju po polju in gozdu, ali pa ga je v veliki zibeli pred skednjem ali kje na vrtu močno zibala, zraven pa pela glasno, da se je razlegalo po vsi vasi, ki ni baš majhna. Za gospodinjstvo se ni menila mnogo. Rajnega moža sestre so gospodinjile in gospodarile, kakor so znale in hotele. Alenka jim ni gledala nič na prste, samo včasih je rekla: „Varujte, da zanj kaj ostane!“ Pri tem je pokazala na malega Egidija.

Poleg mnogih posebnostij njenih bila je morda najbolj posebna, najbolj čudna ta, da je črtila duhovnike, katere preprosti narod običajno spoštuje, ali vsaj takrat jih je spoštoval. Najbolj se je jezila nadnje, ko so pobirali biro. Takrat je divjala po vasi, vpila in kričala na vse grlo in zmirjala. In ako se je župnik bližal njeni hiši, pograbila je burklje, vstopila se na prag in kričala nanj z raznimi psovki.

„Proč od moje hiše, proč od mene, revne beračice! Takoj proč, če ne, te udarim z burkljami in ti odbijem glavo!“

Tako in jednako je kričala, dokler je videla duhovnika, ki se je sevé vselej skrbno ognil divje ženske.

In tiste nedelje onega blaženega leta, ko je bila odpravljena desetina in tlaka, in je župnik Gašper v naši cerkvi oznanil biro raz leco z besedami: „Preljubi moji! Desetina in tlaka je proč. Kmet nima nič več z gospôdo, gospôda pa ne s kmetom. Odslej je vsak sam svoj“, takrat je premnog kmetič vzdihnil prav od srca: „Hvala Bogu!“ Ali Alenka se niti v cerkvi ni mogla premagovati in se je škodoželjno zakrohotala in po maši se je vstopila na pokopališče, pričakala župnika, in ko je prišel mimo nje, razkoračila se je, povzdignila pest in zakričala:

„Ha, vidiš, vidiš! Kaj sem ti pravila? Nič ne dobiš, čisto nič, ti, vrag črni!“

Po teh besedah je pa divjala od cerkve in naravnost domov, tam je pograbila otroka in se vrtela po vrtu ž njim in vpila:

„Vse je proč, vse je proč! Desetina in tlaka! Kmet je sam svoj gospod. Egidij, Egidij, ti boš sam svoj gospod!“

Razum njen je silno pešal; čimdalje manj se je zavedala svojega dejanja. Gologlava, z razpletenimi lasmi, v raztrgani obleki, bosa, v roki vodeč otroka, ki je bil še v kljub velikosti oblečen v samo srajco, begala je po polju in, ako je na kateri njivi naletela na ženske, planila mednje, suvala jih in kričala:

„Poberite se, précej doli, kavke črne! To je moja njiva, ne delajte mi škode, kdo je vas najél, ve, črne kavke!“

Ubratile so se je vselej prav s silo.

Dostikrat je pa divjala tudi po pašnikih in gozdih, preganjajoč pastirje, kateri so se prav bali podivjane ženske.

Tudi oče njen ni bil nič boljši. V njegovi glavi se je pa bila porodila trdna misel, da mora pokončati vse čaravnice. Zato si je bil kupil za drage denarje puško in druge priprave in je tako oborožen hodil po gorah in dolih, iščoč čarovnic. Kadar se je bližala nevihta in so se kupičili sivi hudourni oblaki na nebu, pograbil je puško, in hajdi na polje! Tam je streljal v oblake, da bi postrelil hudobne čaravnice. In ako je veter razgnal hudourne oblake, uverjen je bil, da je sam odgnal vse čaravnice in zato je, vrnivši se, vpil po vasi, da so ga čuli vaščanje:

„Vse sem pobil, vse sem postrelil in pokončal to hudobno seme čarovniško!“ In zadovoljno se je smejal in si mël roke.

„Pustimo ga“, prigovarjali so si sosedje. „Saj vidite, da ne vé, kaj počenja!“

In zato mu ni ugovarjal nihče.

Bilo je vročega poletnega dné, ne vemo več, katerega leta. Popodne se je nebo hipoma stemnilo in za gorami je začelo bobneti, da se je stresala zemlja. Ljudje so bežali s polja, plašno se ozirali v preteče oblake in zdihovali: „Treska in hudega vremena varuj nas, Bog!“

Stari Srpan pa pograbi takrat puško, plane iz hiše in zavpije:

„Sosedje, ne bojte se hude ure, čarovnicam hočem jaz ustaviti ples!“

In divjal je na polje, tam se je ozrl na nebo, in ko je videl, da so nad Češko-goro za cerkvijo Sv. Antona oblaki najbolj grozeči, krenil je najhitrejših korakov v goro. Žalostno so zvonili zvonovi po cerkvah vse doline in opominjali ljudi k molitvi.

Takrat je pa begala po Češki-gori Srpanova hči, vdova Alenka. V raztrgani obleki, brez rute na glavi in z razmršenimi lasmi, ki so se ji opletali okoli glave, begala je, kričala, rotila se

in pretila, stopivša na kako skalo, oblakom in često se je zakrohotala . . .

Srpan je kmalu zaslišal njeno divje petje in krohotanje, katerega pa ni spoznal. Ménil je, da čuje čarovnico. Priganjala ga je skrivna moč, da je hitel, kolikor so mogle stare noge, da bi prej zasledil zlobno čarovnico, ki se krohotá ljudskemu strahu in mu hoče v zlobnosti svoji uničiti vse upe. Vedno bliže in glasneje so mu udarjali na uho njeni divji glasovi. Hitel je, hitel brez mirú, brez odmora, z namenom, da uniči čarovnico.

Dospè na neki višek, odkoder je videl dôkaj daleč predse. Ustavi se, gleda in posluša. Kmalu ugleda dozdevno čarovnico. Stala je na visokem skalnatem robu, držala v roki košato vejo, ma-

hala ž njo okoli sebe in besnela, da je odmevalo njeno vpitje iz gozda in s skalovja. Strašna jeza obide Srpana.

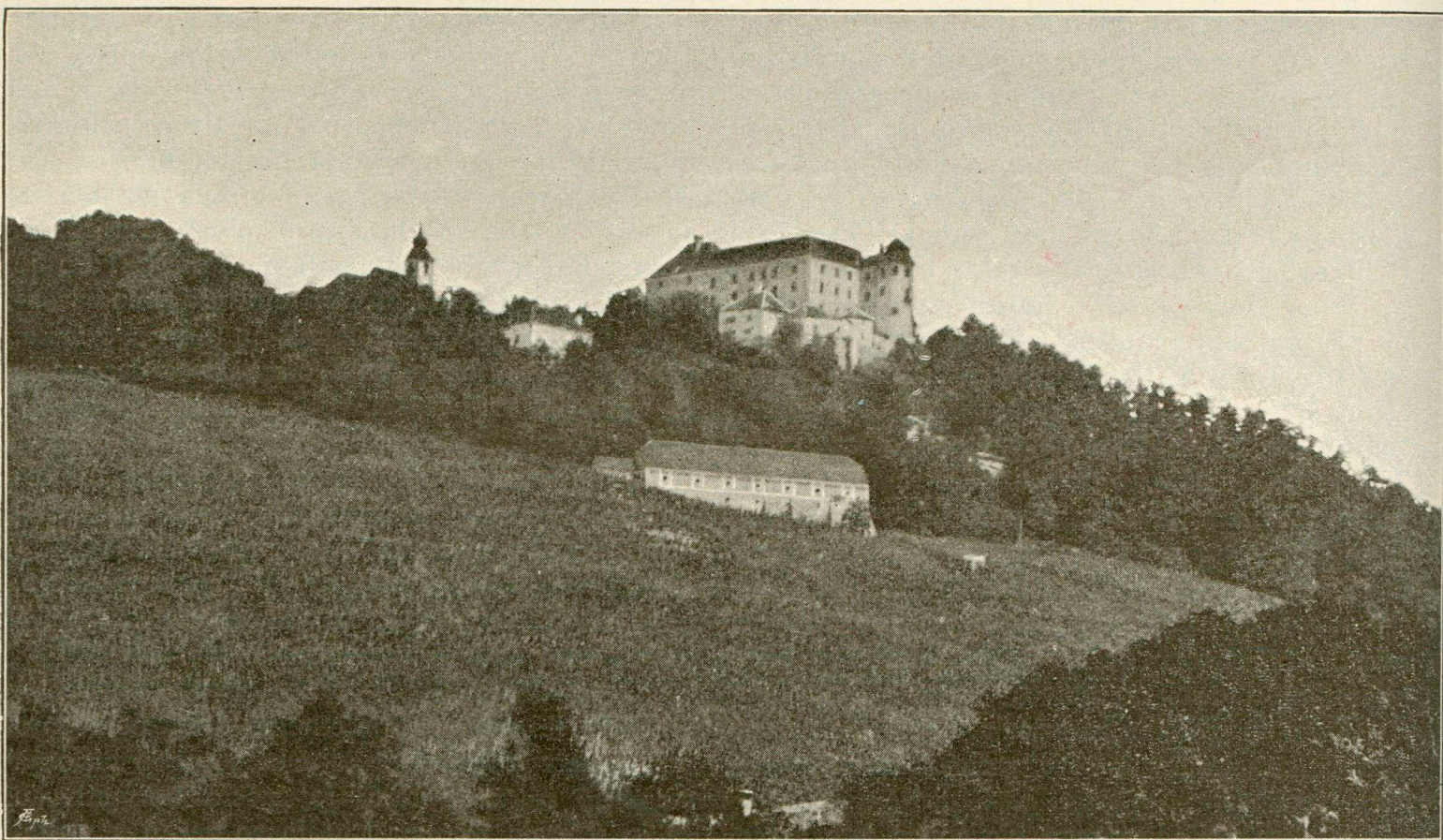
„Danes moraš poginiti!“ vikne goreče in plane proti ženski na skali. Obleka in lasje so ji vihrali v vetru.

Srpan ni spoznal svoje hčere.

Prisope bliže nje, ustavi se in ročno nameri morilno puško na svojo lastno hčer, ki se je krohotala na skali.

„Le rogaj se, saj se ne bodeš nikdar več!“ sikne Srpan, sproži petelina, strel se razlegne, ženska obupno zakriči in telebne raz skalo.

Tišina nastane, celó veter potihne, kakor bi hotel povečati resnost in grozo trenutka.

Vurberg na Štajerskem.

Čudna groza objame sicer drznega Srpana, da si niti pogledati ne upa ustreljene čaravnice, ampak se naglo obrne in plane po gori navzdol, meneč, da ga podé čaravnice.

Ves upehan in zasôpel pridirja v vas.

„Ustrelil sem jo! Ustrelil sem čarovnico!“ vpije po vasi na ves glas.

Ljudje ne verjamó takoj. Ko pa le vpije in pripoveduje in jih priganja iti gledat, gre pet vaščanov ž njim zopet nazaj v goro. Dasi upehan in utrujen, vède jih vendar urno na usodni kraj. Vaščanje so pač dvomili, da bi bil Srpan ustrelil čarovnico.

Dovède jih do skal.

„Tu je! tu mora biti! Raz to skalo se je zvrnila!“ pravi Srpan in pokaže skalo.

Možje stopijo bliže, pogledajo na ono stran skale in ugledajo razbito žensko truplo.

Vsi osupnejo in se prestrašijo. Samo Srpan se zadovoljno nasmeje in pravi:

„Vidite, kaj je nisem? Pa mi še niste hoteli verjeti!“

Možje pristopijo in obrnejo mrtvo truplo, da se je videl obraz. Osupnejo še bolj in obledé.

„Nesrečnež! Ubil si svojo hčer!“ vikne jeden možakov.

„Kaj, moja hči?“ zakriči obupno Srpan, zgane se, pogleda njo in se zgrudi.

A takòj zopet plane, zgrabi puško in jo trešči ob skalo, da se je razbila, in zakriči na vse grlo:

„Moja hči — čarovnica! In jaz morilec njen!“ in zdirja v gozd.

Možje niso vedeli, kaj bi počeli. Jeden je šel brž v vas oznanit nesrečo, drugi so pa poskušali, ako je morda še kaj življenja v njej. Ali bila je mrtva. Umoril je ni svinec iz puške očetove, ampak padec z visoke skale na trdi skalnati rob. Ljudje so privreli iz vasi gledat

zločin. Strmeli so, čudili se in vpili. Gorjé očetu, ako bi se bil pokazal takrat. Ljudstvo bi bilo planilo nanj in ga izvestno raztrgalo v srdcu svojem.

Niso je dolgo gledali. Na nosilih, ki so jih bili donesli, nesli so jo v dolino in v mrtvašnico na pokopališče, kjer so jo tretji dan zagrebli.

Srana ni bilo k pogrebu in nihče ni vedel, kam je izginil. Čez več dnij so ga pa privlekli drvarji iz gozda. Našli so ga bili pod starim krivim gabrom z vrstico za vratom.

Tako sta umrla oče in hči.

Nevesta.

Zora spava za gorami,
Glasne ptičke jo budé:
„Daj, probudi se nam, zora,
In nevestico poglej!
Pravijo, da njeno lice
Kakor tvoje žarno je;
Pravijo, da so jej kodri
Črni kakor mrak v nočeh;
Pravijo, da so oči jej
Kakor zvezdice jasné.
Je-li res, kot pravijo si?

Vzdrami se, poglej, povej!“
Pa obsije zora zlata
I gorico i poljé,
In obsije bele dvore
In neveste okence.
Pa začudi zorica se,
Ker tam drugo zoro vzrè;
Ker še sveti žar dveh zvezdic,
Žar nevestice očés;
Ker pred zoro ni pobegnil,
Mrak prečnih kodrov nje.

Gojko.

Vinski brat.

Hej, to čudno
V glavi mi šumi!
Kot bučelic
Roj spomladne dni
Pred ulnjakom
Leta tu in tam
In si polni
Z medom sladkim hram:

Tako od krčme
Jaz sprehajam se
V krčmo drugo,
In napajam se
Z vincem sladkim.
V srcu je pogum:
„Ne bojim se
Sto sovražnih trum!

Kakor skala
Proti njim stojim . . .
Hajd nad vraga!
Le krepkó za njim!
Stojte, stojte!
Podržite me!
Ná, zdaj pal sem!
Poberite me!“

Gojko.

Celje in okolica.

(Povestne in mestopisne črtice. — Poleg „Celjske Kronike“ i. dr. sestavil Andrej Fékonja.)

(Dalje.)

Med tem sta pa že Celjska v kljub vojvodi v Draubergu naredila z grofom Henrikom Goriškim pogodbo o vzajemnem nasledstvu in se tudi z grofom Frankopanom zavezala na deset let. To je vojvodo še huje razdražilo. Trdno se je zatorej vojvoda Friderik začel protiviti takemu samolastnemu ravnanju celjskih grofov; Celjska pa sta, opirajoča se na svojo povzdigo,

uprav tako odločno se branila biti nadalje vojvodi podložna. Iz dolgih medsebojnih preprirov se je vnela naposled med celjskima grofoma Friderikom in Ulrikom pa vojvodo in pozneje cesarjem Friderikom krvava večletna vojska, v kateri je trpela malone vsa zemlja slovenska.¹⁾

Bližnji povod boju z vojvodo je bil prepir med celjskim grofom Friderikom II. in krškimi

¹⁾ Dotičnih preprirov omenja Orožen v C. Kron.

škofom Janezom Schallermanom zaradi nekaterih posestev blizu Celja. Krški škof je namreč imel tu v bližini nekoliko gradov, kar pak Celjskim ni bilo po volji. Zato je poslal grof Friderik celjski svojega vojskovodjo Jána Vitovca (ubožnega plemiča češkega, ki je bil prav tedaj prišel s tremi konji iz Češke v Celje k grofu v službo) nad krške gradove. Vitovec te gradove naglo naskoči in vzame krškemu škofu Anderburg, Soteski grad, Gomilo in Vitanjski grad.¹⁾

Ko je vojvoda Friderik IV. slišal, kaj Celjski počenjajo, hiti krškemu škofu na pomoč. A bojeviti grof Friderik se ne ustraši nič dveh nasprotnikov; kajti na strani mu je bil istotako junaški in še mnogo prelestnejši sin Ulrik, izkušeni vojskovodja Vitovec in malone vsi hrabri Slovenci, razven Ljubljčanov in Istranov. Vitovec udari tedaj tudi nad vojvodska posestva, vzame vojvodi z naskokom Zbelovski (pri Sočah) in Poličanski grad, pa Šrotenturn pri Kranju, Katzenstein pri Begunjah in Mokronog (kjer ujame dvornike in stotnika Nürnbergerja), in več drugih manjših grajščin, ter zmaga pri Ložu isterskega vojskovodjo Kristofa Fladničarja. Ta je sicer pridobil zatem Lož vojvodi nazaj, a je bil v naskoku ubit. Tudi Vojniški in Šoštanjski grad pa bližnji Katzenstein, ki so bili celjska imenja, porušil je Vitovec v tem boju menda zato, da ne bi jih vojvodski dobili v roke.²⁾

V tem umrè cesar Sigismund, celjske rodbine najizdatnejši podpornik, 9. grudna l. 1437. Nasledoval mu je njegov zet Albreht II., soprog sestrične grofa Friderika II., kateri pa je vladal le kratko časa (umrl 27. vinotoka l. 1439.); a početkom l. 1440. postane vojvoda Friderik IV. nemško-rimski cesar kot Friderik III. Celjska skleneta nato posredovanjem svoje sorodnice Elizabete, vdove cesarja Albrehta, v Hainburgu dné 10. velikega srpana leta 1440. premirje do 24. rožnika leta 1441., ter zatem v Celju dné 12. sušca l. 1441. obrečeta mir imeti s cesarjem in krškim škofom; cesar Friderik pa naposled podaljša ta mir do Jurijevega l. 1442. — Vojvoda štajerski je bil sedaj Friderikov brat Albreht „Nemirni“.

Meseca sušca leta 1442. sta torej vojvoda Albreht in celjski grof Ulrik II. spremila cesarja Friderika v Aachen. A skoro se vrneta v gornjo Štajersko na grad Forchtenstein, kjer sklene dné 13. vel. travna i. l. vojvoda Albreht s celjskima grofoma Friderikom in Ulrikom zavezo zoper vse sovražnike „razven sv. katoliške cerkve, rimskega cesarstva in sv. krone ogerske“. To je merilo na cesarja Friderika, katerega je

Albreht dolžil, da mu je bajè prikratil dedščino, Ulrik celjski pa se mu tudi ni hotel uklanjati. Vojvoda je grofoma obljubil svojo pomoč, ako bi se cesar branil, svoj prepis s Celjskima prepustiti v razsodbo izbornim knezom in bi ju hotel z mečem posiliti; grofa sta se pa zavezala vojvodi pomagati, da dobi dedščino za svojim očetom.¹⁾

In nato se boj iznova nadaljuje v drugi polovici l. 1442.

Grof Ulrik obsede Avstriji vsekdar udano Ljubljano.²⁾ Pridružil se mu je tudi vojvoda Albreht; in tako je narastla vojska na 16.000 mož. Vodja Ljubljčanov je bil Jurij baron Apfalterer, ki je v kratkem času preskrbel mesto za dolgo obsedo ter sklenil bojevati se do zadnje kaplje za Avstrijo. Ker so bili takih mislij vsi Ljubljčanani, trudili so se Celjani zastonj, napadali so mesto in metali vanje debelo kamenje. Več tednov je tako minulo. Ulrik je videl, da bode moral še dolgo čakati; pa v tem sklepu ga je oviralo pomanjkanje denarja, da bi mogel vojsko plačevati. Pošlje torej četo v Celje, da mu dopelje obilno denarja za vojake. Ona popusti res z denarjem Celje; pa Avstriji udani Hartman Thurn jo zasledi, nad Žalcem prestreže in ji po kratkem boju unese vse zaklade. To je obsedo odločilo. Ulrik in Albreht popustita Ljubljano, ter poplenivši po mestni okolici in zapalivši Apfalterjev gradič, ločita se in napotita v druge strani.³⁾

Ulrik jo udari proti Kranju. Kakor Ljubljčanani, tako so se tudi Kranjčani, ki so bili k Avstriji prišli, vseskozi izkazali zveste. Pa sedaj je planil Ulrik v mesto tako nenadoma, da še celó nič ni moglo misliti na bran; in tako si je mesto po noči pridobil. A kmalu se je videlo, koga ima Kranj rajši za gospoda. Ko se je približala le pičla truma Avstrijcev, uprli so se meščani naglo zoper Celjane in jih zapodili iz Kranja.

Razgrajajoč in požigajoč po deželi prideró do Novega mesta, katero obsede Ulrik z mnogo tisoči. Pa tudi tam mu je izpodletelo; pobitih je bilo mnogo ljudij, da je moral oditi z veliko izgubo. „Tudi ta oreh“, pravi Valvasor, „ni bil mečji od ljubljanskega; skrhalo so si le zobe ob njem, zakaj mesto je odbilo napad tako moški, da so izgubili Celjani mnogo ljudij.

¹⁾ Lp. Matice Slov. 1871., 20; Orožen, C. Kron.

²⁾ Prim. Jan. Trdina: Zgodovina slov. naroda 59 sl.

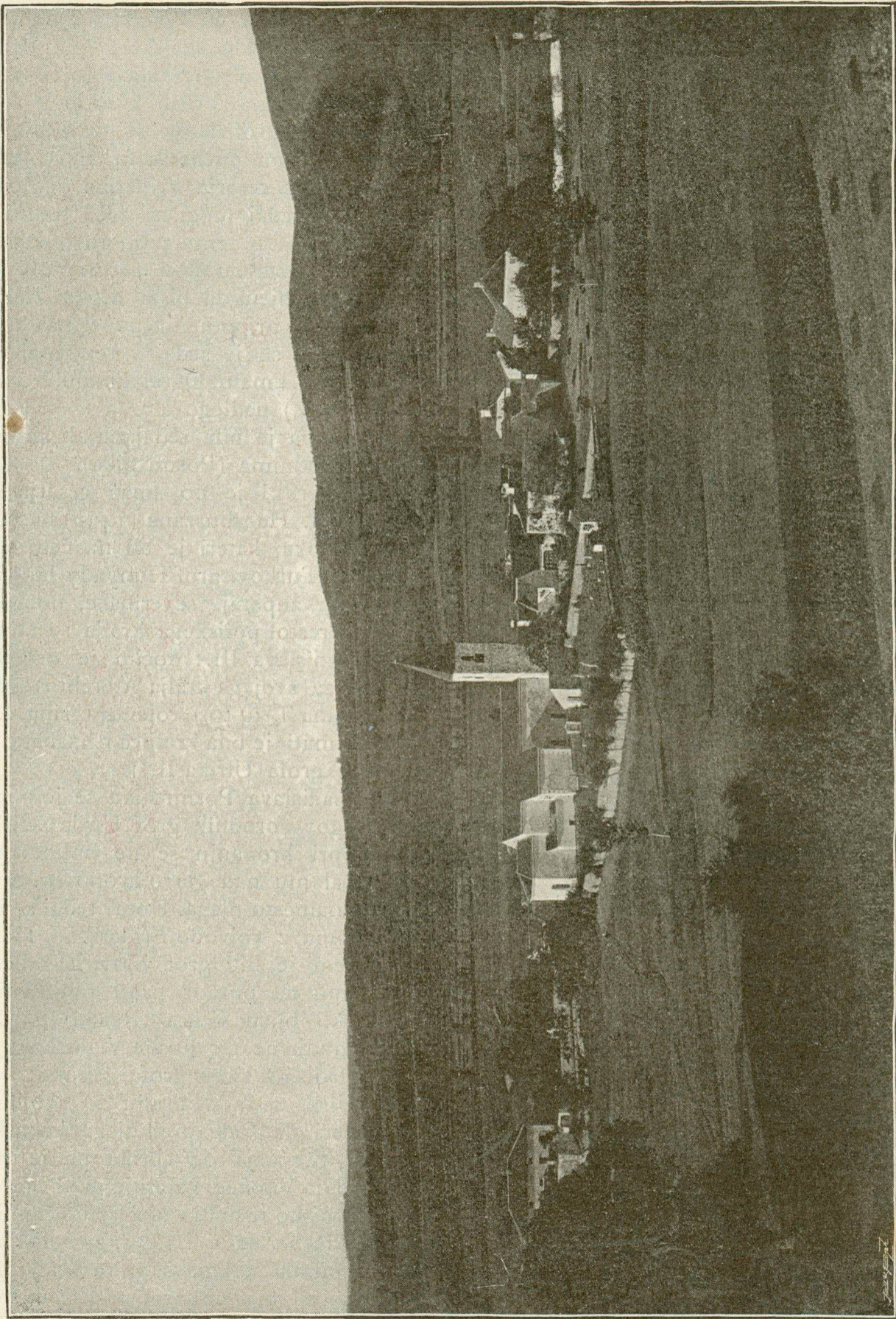
³⁾ Zaradi zvestobe je podelil cesar Friderik III. Ljubljčanom in tudi Novomeščanom mnogo dragocenih pravic in sloboščin; med drugim pa tudi odlikovanje, da so smeli odslej pečatiti svoja pisma z rdečim voskom. Taka kneževska milost se je takrat visoko cenila. (Ivan Vrhovec 51.)

¹⁾ Orožen, C. Kron. Anderburg pri sv. Juriju pod Rifnikom. Gomila — Erkerstein pri Radečah.

²⁾ Lp. Matice Slov. 1871., 19.

Odnesli niso s seboj nič drugega, kakor kesanje, da so žrtvovali za ta nepotrebni napad toliko ljudstva.¹⁾

V Koroški je Vitovec skozi in skozi zmagoval in dobival trdnjave, dokler se tudi tukaj Slovenci krepko ne oglasé za Avstrijo. Sv. Vid

Košana na Notranjskem.

so mislili Celjani dobiti z izdajstvom; pa izdajalec je preje prišel na dan, in izpodletel je tudi napor Vitovca, ki se je mestu približal. In tako se je tudi Sv. Vid tedaj srčno obdržal.

Razven drugih krajev so Celjski bili tedaj neki udarili tudi na šentpavelski samostan in ga obropali.¹⁾

¹⁾ Ivan Vrhovec: Zgodov. Novega Mesta, 51.

„DOM in SVET“ 1895, št. 16.

¹⁾ Trdina, Orožen.

„Videlo se je — pripazuje J. Trdina — da je vzgled Ljubljane tudi druga mesta navdušil. Ko bi se bila ona podala, bila bi tudi druga mesta izgubljena; ker so pa Ljubljančani imeli avstrijsko misel in slovenski pogum, potegovali so se za Avstrijo tudi drugi, zlasti mestni Slovenci.“

Pa obe stranki sta se sčasoma boja naveščali in želeli miru, katerega so nadlegovane dežele jako potrebovale. Res se tudi cesar Friderik in grof Ulrik naglo pogodita v Dunajskem Novem mestu dne 16. vel. srpana l. 1443. Cesar in Celjski sta obljubila, vse zopet nazaj dati, kar sta si prilastila v vojni. Cesar je celjska grofa poknežil zaradi njunih posestev v Štajerski, Koroški, Kranjski in Hrvaški; grof celjski je pa obljubil vojvodi zastran svojih štajerskih, kranjskih in koroških posestev ostati podložen. Cesar je oporočil Celjskim, ako bi Habsburški preje odmrli, nego Celjski, pazinsko grofijo, avstrijsko Istro, metliško grofijo, Mehovo, Novomesto, Kostanjevico, Laško, Vojnik, Žalec, Postojno in Vipavo; Celjska sta pa Habsburškim oporočila celjsko, ortenburško in šternberško grofijo, ako bi njuni rod preje pomrl nego habsburški. Dne 21. kimovca je še cesar obljubil skrbeti, da bodo tudi izborni knezi potrdili povzdigo celjskih grofov; dne 29. kimovca je pa grof Ulrik cesarju pismeno obljubil, da njegovi nasledniki vojvode ne bodo več zvali „lieber“ (dragi), temveč „gnädiger“ (milostivi). Poslednjič je še cesar izvolil grofa Ulrika za svojega svetovalca.¹⁾

Toliko o več ali manj vzajemnem delu celjskih grofov očeta Friderika II. in sina Ulrika II.

Ostaje nam, da še govorimo o poslednjem nekaj posebej.

Ulrik II. sam.

Friderikov jedini ostali sin, Ulrik II. iz Elizabete Frankopanke Modruške, podedoval je, kakor se zdi, in v sebi zjedinjeval slavo grofovske rodbine celjske, a tudi njenih poglavarjev napake.

Za ženo je imel Ulrik hčer srbskega kralja Jurija Brankovića in Irene Kantakuzene carigradske, Katarino, katere lepa sestra Mara je bila sultanica Amurata II. Rodila je Katarina grofu Ulriku dva sina, Hermana in Jurija, in hčer Elizabeto, ki so pa vsi pomrli že v mladih letih; — Jurij še v zibeli leta 1443., Herman leta 1452., in Elizabeta, ki je bila zaročena z mlajšim sinom ogerskega namestnika Hunyadyja, še pred poroko l. 1455.

Politiško delovanje je začel Ulrik II. kot namestnik kralja Albrehta v Češki l. 1438. A

ker so grofa neprijatelji dolžili, da hrepeni po češki kroni, ustavil mu je Albreht potrebne novce ter ga tako prisilil domov in ga ni več pustil nazaj. L. 1449. ga je poslal cesar Friderik s 7000 konjeniki na Pongraca Skališkega, kateri je po dolnji Avstrijski plenil. Ulrik vstaša potolče ter mu mesto Skalico, roparsko gnezdo, vzame in ga tako prisili k miru.¹⁾

Kako je grof Ulrik II. zajedno s svojim očetom grofom Friderikom II. vojeval zoper vojvodo, ozir. cesarja Friderika v Slovenski, in kako se je tedaj mogočni hiši celjski ustreglo vsaj nekoliko, o tem je bil ravnokar govor v prejšnjem odstavku. Ali „duh grofa Ulrika je bil prenepokojen, da bi bil mogel dolgo v miru živeti (kakor pripomenja zopet naš zgodovino-pisec). Začel se je sedaj v te, sedaj v te reči mešati in je kmalu Ogre, kmalu zopet Friderika IV. (III.) nadlegoval“.

Borba pa je bila sedaj zaradi kraljeviča Ladislava Posthuma (Posmrtnika).

V Ogerski je po smrti cesarja in kralja Albrehta II. Habsburžana (1439) nastal razpor. Jedna stranka, kateri je bil na čelu slavni pobojevalec Turkov, grof Hunyady Jánoš Korvin, ban mejne županije severinske, pozvala je na ogerski prestol poljskega kralja 17 letnega Jagelovca Vladislava III.; dočim je druga stranka priznala za svojega kralja Albrehtovega pozneje (22. svečana l. 1440.) rojenega sina Ladislava, katerega mati je bila kraljica Elizabeta, sestrična celjskega grofa Ulrika II.²⁾

Za Ladislava Posmrtnika se je posebno zavzel njegov sorodnik grof Ulrik Celjski, kateri je tudi pri kronanju še ne polletnega kraljeviča držal mu nad glavo krono sv. Stefana in prisegel namestu njega. Uprav tedaj se je bojeval Ulrik doma z vojvodo Friderikom IV.; a sklenivši premirje, hiti grof vdovi Elizabeti in njenemu sinu na pomoč proti poljskemu Vladislavu. Ali blizu Gjura (Raaba) ga Hunyady zaleze in ujame ter pošlje Vladislavu v Budin. Kralj Vladislav sicer grofa izpusti; vendar je moral Ulrik zastaviti kralju 24 svojih ljudij in mu priseči, da pride pred njega, kadarkoli bode pozvan. Srečnejši od Ulrika pa je bil celjski vojskovodja Vitovec, kateri je pred Somboteljem poljsko vojsko razbil in ujel vodjo Banfija Pavla. Grof Ulrik se nato l. 1441. s poljskim Vladislavom pomiri, priznavši ga za kralja ogerskega in obljubivši mu pokornost. Elizabeta pa se je še nadalje bojevala z nasprotnikom, zlasti, ker se je za njo in njenega sina potegnil cesar Friderik III., katerega je bil pokojni Albreht izbral svojemu bodočemu sinu za variha, dokler

¹⁾ Orožen, C. Kron.

²⁾ Vid. Letop. Matice Slovenske 1871, 20.

¹⁾ Orožen, C. Kron.

tudi te vojne ni končal mir l. 1442. A junaški Vitovec je vendar še štiri leta pozneje (1446) odbijal Hunyadyja od Slov. Bistrice in Ptuja, kamor je bil Jánoš prek Borla prilomastil s svojimi Madjarji, hoteč se osvetiti Celjanom, kjer so tudi neke vasi požgali. Naposled pa je sklenil tudi Hunyady v navzočnosti in po prizadevanju grofa Friderika Celjskega v Radgoni l. 1447. s cesarjem Friderikom mir na dve leti.¹⁾

Ne dolgo zatem začne grof Ulrik, kateremu je bil oče Friderik prepustil vso upravo, s samim cesarjem Friderikom III. boj za kraljeviča.

Ko je namreč ogerski kralj Vladislav poljski pal v bitki s Turki pri Varni leta 1444., priznali so Ogri ali Madjarji složno Ladislava Posthuma za svojega kralja. Ali cesar Friderik vendar še zmerom ni hotel izročiti krone ogerske, niti svojega varovanca, mladega Ladislava, pustiti iz oskrbnitva. Ko torej Friderik grudna l. 1451. odide s kraljevičem v Rim na svoje kronanje, upró se dolnjeavstrijski stanovi pod nekim bavarskim grofom Ulrikom Eizingerjem, zahtevajoči Ladislava, dednika avstrijske, češke in ogerske krone. Zarotnikom se pridruži tudi celjski grof Ulrik ob enem s svojim očetom Friderikom, da reši svojega stričiča Ladislava iz rok njegovega zakrilnika cesarja. Vendar se jim ne posreči dobiti kraljeviča iz Rima, dasi so bili podkupili njegovega odgojitelja Nikolaja Krottendorferja. Marveč še papež Nikolaj V. je izobčil vse upornike, kateri pa se prizovejo na drugega, bolj poučenega papeža, ali pa na obči cerkveni zbor.²⁾

Ko je cesar Friderik, vrnivši se iz Rima, prišel v Judenburg, zahtevali so posebno poslanci grofa Ulrika Celjskega drzno, da jim izroči Ladislava; a ker jih cesar ne posluša, obkolita ga Ulrik Celjski in Eizinger z 12 000 vojaki v Dunajskem Novem mestu; bila bi tudi mesto gotovo pridobila in cesarja ujela, da ga ni rešil Vipavec, štajerski vitez Andrej Baumkircher, poznejši izdajalec. Posredovanjem solnograjskega nadškofa Sigmunda, grofa badenskega, in škofov frizinškega in regensburškega, bilo je nato v miru dné 1. kimovca l. 1452. odločeno: Cesar Friderik prepusti Ladislava v varstvo Ulriku Celjskemu, a da mora grof s svojim varovancem ostati v gradu Bertholdsdorfu dotlej, dokler cesar na deželnem zboru ne izroči kraljeviču vladarstva v njegovih deželah. Ali Ulrik se kmalu preseli z Ladislavom v Beč, in na očitane zaradi nezvestobe cesarju oholo odgovori, da premagancu ne dostoji, zmagalcu ukazovati.³⁾

Dné 11. listopada l. 1452. so razglasili cesarski poročniki v Beču na deželnem zboru

Ladislava za češkega kralja, moravskega markgrofa in avstrijskega vojvodo. Početkom naslednjega leta 1453. pak so tudi Madjarji v Požunu kronali istega Ladislava za ogerskega kralja. Ob tej priliki je bil imenovan Hunyady Jánoš upraviteljem ogerskim, Jurij Poděbrad namestnikom češkim, in Ulrik Celjski namestnikom avstrijskim. Zastonj so se trudili Ludovik Bavarski, Vilhelm Saksonski in Albert Braniborski tudi sedaj še protivnike povsem pomiriti. Grof Friderik Celjski je zahteval ogromne vsote, da izroči ogerske kronske zaklade, Ulrik pa je obrekoval in grdil cesarja ter izpodbil posredovanje štajerskega vojvode Albrehta s tem, da je Baumkircherja pripravil na upor in ga podpiral.¹⁾ Ali sedaj zadene Ulrika maščevalna usoda.

Avstrijci so se celjskega grofa skoro naveščali; zakaj Ulrik je podložnike gulil in državne službe za novce prodajal. Grof Eizinger, ki je bil prej Ulrikov prijatelj, a se je zaradi neke ženske razprl z njim, očrni ga pri kralju Ladislavu, da ga ta z dvora odpusti. Sramotno se odpravi grof domov v Celje meseca kimovca leta 1453., imajoč s seboj samo tri konjenike. Nadejajoč se milosti kraljeve, ide nato Ulrik z Ladislavom v Češko na kronanje, a mora se vrniti brez uspeha. Tudi pri cesarju Frideriku v Dunajskem Novem mestu ni mogel izposlovati ničesar. Zato se ponudi Benečanom, kateri so se uprav tedaj bojevali z milanskim vojvodo Frančiškom Sforzom; pa ni oni niso marali za njega.²⁾

No, z velikim bogastvom svojega očeta, ki je bil umrl baš v istem času, pridobi si grof Ulrik vendar na kraljevem dvoru nekaj prijateljev, kateri Ladislava pregovoré, da grofovega tekmeča Eizingerja prežene iz Beča, a Ulrika zopet na dvor vsprejme. V največji krasoti dospè nato grof Ulrik s sto konjeniki pred Beč, kjer mu kralj sam pride pred inesto naproti ter ga svečano odvède v svoj dvor l. 1455. Tako je bil Celjan postavljen v prejšnjo čast.³⁾

Grof Celjski Ulrik II. je bil sedaj najimeitnejši in najmogočnejši knez rimsko-nemškega cesarstva. Imel je mnogo lastnih zemelj, bogastva pa toliko, kolikor ga nista imela ne kralj in ne cesar (kakor veli Orožen). V pismu, s katerim je potrdil Celjanom njihove pravice leta 1455., imenuje se sam: „Wir Ulrich von gottes gnaden graff zu Cilly, zu ortenburg vnd in dem Seger, Ban zu Dalmatien, zu Croatien vnd in Windischen Landen.“ Bil je zet srbskega vladarja Jurija Brankovića, polujec češkega,

¹⁾ J. A. Janisch: Topogr.-stat. Lexikon von Steiermark, s. v. Cilli.

²⁾ Orožen, C. Kron.

³⁾ Ono leto 1455. je grof Ulrik celjski ustanovil tudi samostan v vasi Enzersdorf v Avstrijski.

¹⁾ in ²⁾ Orožen, C. Kron.

³⁾ Podrobno o tem Orožen, C. Kron.

ogerskega in hrvaškega kralja in avstrijskega vojvode Ladislava, mesto katerega je Avstrijo vladal; bil je celó svak pokojnega turškega sultana Amurata II., da, celó še tudi v rodu s carigrajskimi cesarji Kantakuzenovci po ženski strani.

Vendar vsa tolika moč in čast nista mogli zadovoljiti nenasitljivega srca Ulrikovega. Želel je, da nameščuje kralja tudi v Ogerski, kakor je bil njegov namestnik v Avstrijski in v hrvaških zemljah. Ali tam je bil Ulriku na poti silni Hunyady Jánoš. Da se njega iznebi, začne ga grof pri Ladislavu dolžiti, da bajè Hunyady za kralja mnogo ne mara, temveč samovoljno vlada v Ogerski, pa se je bati, da ne bi kje upravitelj celó odmaknil kralju ogerskega kraljestva. Mladi, neizkušeni kralj je grofu verjel ter pozval Hunyadyja k sebi v Beč. Hunyady sicer ne prestopi avstrijske meje, a vendar se odreče upraviteljstva ogerskega in dá svojega sina Matjaša za talnika. Ali oholi grof se ni s tem zadovoljil.

In v istini, usoda dodeli Ulriku še to, po čemer je toliko hlepel.

Hunyady Jánoš nenadno v Zemunu umre dné 11. velikega srpana leta 1456. Turki, preje pobiti, zberó se zopet ter trumoma silijo proti Dunavu. Nad nje hité sedaj križarji iz vseh dežel. Tudi kralj Ladislav pride z grofom Ulrikom Celjskim v Ogersko ter gre ž njim na deželni zbor v Futak. In tu se grofu želja izpolni: Madjarji izberó Ulrika Celjskega za kraljevega namestnika Ogerske.

Ali uprav ta toliko zaželena čast je grofu provzročila propast; z vrtoglave višine strmoglavi se Ulrik v najgloblje brezdno.

Nabrana križarska vojska 44.000 môž pod vodstvom Ujlaka Nikloša priplove doli po Dunavu. Kralj Ladislav prestopi Savo ter pride s celjskim grofom vred pred Belgrad. Tam pa je čakala Ulrika smrt, — a ne slavna za križčastni i slobodo zlato, nego potajna in nenadna od nasilne usode.

V Belgradu je bil poveljnik Hunyadyjev starejši sin Lasló (Ladislav). Grof Ulrik, kakor je črtil očeta Hunyadyja Jánoša, tako je hotel odstraniti tudi oba njegova sina; a mu je izpodletelo. Hunyady Lasló je spoznal Ulrikovo nakano, poklical grofa k sebi ter mu v pogovoru očital kovarstvo in izdajstvo. Beseda dá besedo; Ulrik mahne z mečem, a Lasló prestreže mahljej in v roko ranjen zavpije: Ubijte Celjana! Na kar planejo Madjarji s svojimi meči ter grofa posekajo, Hunyadyjičev ujec Szilágyi Mihaly pa odseka mrtvecu glavo. To je bilo na dan svetega Teodorja dné 9. listopada l. 1456.

Tako je končal poslednji celjski pokneženi grof Ulrik II. Pri pokopu v minoritski cerkvi v Celju, kamor je bilo truplo ubitega kneza prepeljano, doviknil je glasnik trikrat žalobno: „Grafen von Cilli und nimmermehr!“¹⁾

(Dalje.)

¹⁾ Obširneje o tem Orožen, C. Kron.

Slovenski koledarji in koledarniki.

(V 100letni spomin prve Vodnikove in v 50letni spomin prve Bleiweisove „Nove Pratique“ spisal Josip Benkovič.)

(Dalje.)

Življenjepisje „Zore“ je provzročilo, da si je Bleiweisov koledarček „osnoval nalogo, biti Plutarček slovenski in se po tem posebnem namenu ločiti od vseh drugih koledarjev“.

„Koledarčik slovenski za navadno l. 1853. Na svitlo dal Dr. Janez Bleiweis. V Ljubljani. Natisnil Jožef Blaznik. 8°, str. 64. — Koledarski del je jednak prejšnjemu letu; druga vsebina, „Koleda“, pa taka-le: Želja koledarčka, zložil F. Cegnar. Valvasor, spisal Bleiweis. Zgodovina papirja je zgodovina omike človeške, spisal Bleiweis. Stari Slavjani, spisal M. Vrtovec. Obujenje od smrti, spisal J. Š. . . Karkolj je zdaj zakrito, bo neki dan očito, spisal J. Š. . . — Življenjepis Valvasorjev začinja s temi-le besedami: „Po obrazu poznati za domovino zaslužene može je gotovo drago vsakemu domorodcu, in želja že

mnogokrat razodeta. Namenil sem se tej želji ustreči, in jedno ali po dvoje podob slavnih Slovencev koledarčku pridevati vsako leto. Ako Bog dá in prijaznost Slovencev, da koledarček doživi mnogo let, zna se tako nabrati množica dragih spomenikov, katerih ogled nas bo živo opominjal domoljubja vrlih rojakov in v nemal srca naša: biti po njih zgledu vredni sinovi drage očetnjave svoje. Ako pa nemila usoda prerano odstriže živobitje koledarčku, naj bo začetek njegov poziv drugim posledovati delo začeto.“ — Koledarčku je priložena slika Valvasorjeva.

Tudi Jožef Godina-Verdelski je dal na svetlo „Koledarček za leto 1853.“ Knjižica je jako lična in ima sliko Trsta iz l. 1670.

Koledarček slovenski za navadno leto 1854. itd. (8°, str. 64.) je prinesel sliki Fr. Miklošiča in Val. Vodnika. Prvega je opisal J. Navratil,

drugega pa Dragotin Dežman. Ostale spise so priobčili: D. Trstenjak: Slikar. Prevêl Jeriša: Zadnje pismo rajnega vladike Črnogorskega Petra Petrovića Njegoša I. Prevel Podgorski: Metod, slovenski apostelj. Levstik: Božična (pesem). Prešeren: Licova strelci. Dežman: Blesko jezero. Cegnar: Najlepša dota. Levstik: Dekle in tica. Dr. Bleiweis: Iskrice življenja, posvečene mojemu prijatelju.¹⁾

V tem koledarju pri posamnih mesecih ni več zapisano „namišljeno vreme“. V opombi pravi urednik: „Prazno vremensko prerokovanje smo namestovali vsaki mesec z dnevnikom važnejših dogodkov in s posebnim ozirom na dežele slovenskega naroda, začevši s starimi časi.“

Koledarček slovenski za navadno leto 1855. itd. (8°, str. 64.) ima sliki Žige barona Zoisa in Stanka Vraza. Življenje prvega je opisal doktor Bleiweis, drugega pa D. Trstenjak. Sledé: Dorota, narodna igra, spisal M. D. P. Trikratno srečanje, spisal Ivan Kuk. Potovanje po okrajnah slovenskega naroda, ulomek, spisal P. Kozler. Kočevari, spisal Istinič. Proklete grablje, zložil D. Dežman. Prizanesi, mila! zložil J. Stefan. Kukavica, Cena starosti, Mraz v srcu, Pred Bogom bomo vsi jednaki! poslovenil Cegnar. Pasji Turci lulo nabašite! Vilenska pesem, poslovenil Svetec. Vožnja slovenščine, zložil Hicinger. Torbica narodnih prigovorov, nabral po Istri Jakob Volčič. Za vzgled naj sledí Hicingerjeva: Vožnja slovenščine!

Kdaj so počasi jo
Vlekli volički,
Zdaj pa jo peljejo
Čili konjički.
Mnogo voznikov je,
Kdo jih če šteti!
Iščejo križem se
Vsi prehiteti.
Stranski tam hot! kriči,
Bistahor! prednji;
Stranski tu žene hi!
Stoj! ha! poslednji.
Čudno! da dalje gre,
Da se ne zvrne,
In da se skoro že
Vse ne raztrne!

Koledarček slovenski za prestopno l. 1856. itd. (8°, str. 71) s slikama Val. Staniča in Jurija

¹⁾ Iz tega spisa n. pr.: „Luna mila! jednaka se mi zdiš pravemu prijatelju: vidimo te šele, ko je solnce sreče naše za goro šlo. — Od Boga izvira jedinstvo, od vraga prepir. Zakaj neki to? Bog je en sam, vragov pa veliko. — Kdor išče stanovitnega veselja v hrupu sveta, zgrešil je že pravo pot do njega. — Ne ljubi sam sebe, pa bodi sam sebi prijatelj! — Pred trugo svojo stopi, kakor pred posteljo svojo. Le slečeš se! — Za vse imam roko na srcu, za enega le srce na roki!“

Japlja. Oba življenjepisa sta posneta po „Drobtinica“, kjer jih je Slomšek priobčil. Drugi spisi: Sorica in pa Soričanje, spisal A. Likar. Krst ob smrti, po ilirskem J. Levičnik. Pravljice iz življenja smešnega kraljevega svetovavca Jana Klenovskega, navadno Palček imenovanega, spisal dr. Bleiweis. — Mlada Breda, Nuna Uršica, priobčil Rodoljub Ledinski. Katrinčica, zl. M. Valjavec. Janko cigan, zložil D. Dežman. Človečji sled, zložil Rodoljub Ledinski. Čveteri vek ali dôbe sveta. Po Ovidiju M. Valjavec. Komu? Zapisal J. V. Primula veris, po Lenau-u. Nova cvetlica, zložil A. Praprotnik. V spomin Prešernu, zložil Jankomir. Med in pêlin, zložil Hicinger. Summo Jovi, zložil J. Jenko. Torbica narodnih prislovic, nabral Jakob Volčič. Za vzgled bodi Hicingerjeva „Med in pêlin“:

Nekaterim pesnikom!

Mislil bi, ptičice,
Ktere med nami
Koli glasijo se,
Slavčki so sami.
Smeja se kakor med
Sebi mnogtera;
Da ji nihče ni spred,
Njena je vera.
Graja pa naj na to
Reč se ji mala,
Precej srdito bo
Vsprot začvrčala.
Ptičice! s tem gubi
Slava se vaša;
Slavček, se meni zdi,
Tak se ne znaša!

Slovničarjem!

To se mi čudno zdi:
Črkice se drži
Vsak iz vse moči;
Kakor da črkica
Bila modrost bi vsa,
Bila bi sreča vsa!

To je bil zadnji Bleiweisov koledarček! Nehal je izhajati, ker so drugi koledarji s sličnim smotrom stopili v javnost.

VIII.

Ko so okoli l. 1850. jeli prihajati na svetlo razni koledarski letniki in zborniki, katerim je bil glavni smoter poučni in zabavni del, pratika pa le nameček, lotilo se je koledarstva zlasti mnogo duhovnikov. Razna katoliška (politična, gospodarska, znanstvena, zabavna) društva, ki so se po odpravi absolutizma jela snovati, podajala so leto za letom svojim členom letna izvestja s pratiko vred. Kakor so bila društva

sama nekak odpor tedanjemu silovitemu navalu časa, ki je pod krinko slobode in naprednosti izkušal z dejanjem, z besedo in s pismom pogaziti vse versko prepričanje in iztrebiti versko mišljenje, tako so tudi koledarji, kot njih glasila, delovali pred vsem nato, da bi dramili, ohranjevali in utrjevali med svojimi čitatelji katoliško zavest. V mnogo tisoč izvodih so leto za letom romali med svet. Ko so se narodi, dobivši ustavo, vedno bolje zavedali svoje narodnosti ter se slobodnejše razvijali, hotelo je obveljati načelo, da „gre moč pred pravico“, da smejo večji narodi zatirati manjše. Zato zasledujemo v koledarjih te dôle z jedne strani teženje po verstvu in narodni enakopravnosti, z druge strani pa delovanje za neodvisnost od vsakega oblastva, oziroma načela, ki so v nasprotstvu z resnico in pravico.

Romanski narodi so imeli nekake koledarske zbornike že v prejšnjih stoletjih, zlasti v 18. stoletju; tudi med Nemci jih zasledujemo, a ne v toliki meri. Bojevit značaj pa je dobilo koledarsko slovstvo zlasti v sredi 19. stoletja. V tem pogledu so bili Nemci nad vsemi drugimi narodi¹⁾; od njih so se učili tudi Slovani.

Med Slovenci se je že l. 1848. pojavilo v posamnih veljakih neko teženje po vzorih in smotrih, ki se s pravim narodnim duhom niso prav nič strinjali. „Celjske novine“ so bile njih glasilo. „Novice“ in „Danica“ (ozir. „Cerkveni časopis“) sta se odločno upirala takemu novotarjenju. Slomšek, ki je že l. 1846. jel izdajati „Drobtinice“, vzbudil je z And. Einspielerjem vred l. 1852. družbo sv. Mohorja, katera naj bi „razširjala med Slovenci dobre katoliške bukve ter podpirala pobožno, lepo obnašanje in ohranjevala katoliško vero med slovenskim ljudstvom“. V isto svrhu so z l. 1855. začeli nekateri duhovniki dajati med narod ljudske koledarje.

Po nasvetu semeniškega spirituala Jurija Volca sta priredila novomašnika Janez Božič in Matej Fröhlich „*Koledar za Slovence s podobami, k poboljšanju katoliškega duha, za navadno leto 1855. V Ljubljani. Založil Janez Giontini. Tisek L. Sommera na Dunaju.*“ 8°, 68. — Vsebina razven koledarskega dela: Pesmi: O novim letu. Presveti, mogočni Devici. Poučni sestavki: Deset božjih zapoved (v vzgledih). Nekateri deželni patroni. Hoja na polje. Sv. Monika. Blaga gospa in keršenik. Ne vse! Trdovratnež

¹⁾ Omenjam pred vsem priljubljeni „Kalender für das katholische Volk“, katerega je dajal na svetlo ustanovitelj katoliških rokodelskih družb Adolf Kolping, po njegovi smrti pa S. Schäffer. Znamenit je bil tudi „Katholischer Volkskalender“ iz Schwanove knjigarne v Kolinu. Dalje: A. Stolz. „Kalender für Zeit und Ewigkeit“, „Marien-Kalender“ itd. Spretni koledarniki so bili: doktor A. Jarisch, dr. S. Brunner, Vogel i. dr.

in vest. Popotnik. Tolažba kristjanam. Cerkev svetiga Petra v Rimu. Tolažbini reki. Dve vošili za novo leto. — Vsi ti sestavki so prosto poslovenjeni po Jarschevih koledarjih prejšnjih treh let; tudi slike so iz njih povzete.

Po mični in dobro нравni vsebini ter po prikupljivi vnani obliki in ličnih slikah se je ta koledar ljudstvu tako priljubil, da je doživel deset letnikov.

V družbi z Janezem Volčičem sta spisala prejšnja dva pisatelja „*Koledar za Slovence s podobami, v poduk in kratek čas, za prestopno leto 1856. Sostavila F. in B. Drugi tečaj. V Ljubljani.*“ itd. 8°, 76. — Vsebina: Pesmi: Poglavitni grehi (v spevih). Vse mine. Drevár. St. Kancjanska jama. Sveti križ. Taka je bila in taka bo. Premislek. Nepričakovano snidenje. Zmešnjava. Ples. Svet. — V prozi: Apostoli: Strah Božji. Še nekatere bogoljubne budila za kerščansko deržino (poslov. P.). Skopuh. Spreobrnjeni tolovaji. Kapucinar. Poslednja sodba. Poredni sin. Stara povest o novi obleki. Slabe in dobre navade per hiši. Razven tega še več krajših sestavkov. — V koledarskem delu je zanimiv članek „vremenska pratika“. Pisatelj navaja po vrsti slovenska imena mesecev. Namesto oktobra pa piše: „Deseti mesec, (naj bi se že imenoval kakor koli bi hotel, da bi le Kozopersk ne bil!)“ Pod črto dostavlja: „Pravdo! naj velja kar hoče! Jaz deseti mesec v letu nočem biti več Kozopersk; vse rajši, le Kozopersk ne! — zakaj bi le jaz imel tako grdo, ostudno ime; ker imajo vendar vsi mojih enajst bratov lepa imena? — Če se me ne usmilita in me prekrstite nočete, ljubi Slovenci! (pri družih narodih vseh imam poštena imena) vam napovem, da bom pravdo vzdignil zoper vas. Zastonj je bila moja prošnja pred nekaj leti že v „Novicah“¹⁾ zastran tega, jaz sem še vedno le Kozopersk. Zdaj pa ne bom več dolgo prosil, zdaj vam bom pa v kratkem pravdo napovedal. Če je moj sosed Listopad užugal, da ga več Listognoj ne imenujete; bom le videl, ali bom tudi jaz ali ne!? Torej zadnjič se podpišem še Kozopersk.“

Z nastopnim letom je prevzel uredništvo koledarja Jernej Lenček, kapelan v Žiréh, in mu nadél novo ime: „*Slovenski Romar. Koledar v poduk in kratek čas za navadno leto 1857. Pervi tečaj. V Ljubljani. Založil Janez Giontini. Natisnil R. Milic.*“ 8°, 84. — V uvodu je objavil svoj program tako-le: „Slovenski Romar sem in hočem biti svojim ljubim Slovincem. Romar bom po domači deželi, pa tudi v ptuje bom rad pogledal; obiskoval bom domača božja

¹⁾ Primeri: „Novice“, l. 1854. str. 218, članek s Štajerskega: „Pojdi rakom žvižgat, Kozopersk!“

pota, pa tudi ptujih zanemarl ne bom; govoril bom o domačih rečeh, pa tudi o ptujih bom rad kaj opomnil; oziral se bom posebno na svete, božje reči, pa tudi družih navadnih vsakdanjih zadev zgrešil, pozabil ne bom. Šel bom po navadi romarjev semtertje od hiše do hiše, od fare do fare, od mesta do mesta, povsod bom imel oči, ušesa in usta odprta, povsod bom ogledoval, poslušal, popraševal in si vse zapomnil; potem pa kot pošten in pobožen romar Slovincem to povedal, razkazal in priporočil, kar služi Bogu v čast in hvalo, Slovincem pa v njih dušni in telesni prid, v njih časno srečo in večno zveličanje. Po navadi romarjev, bom tudi še letos in v prihodnje marsikako mično podobico svojim prijateljem prinesel. Popotovaje po svetu bom v svojo romarsko torbico jemal tvarino vsake vrste in iz nje Slovincem delil to, kar je potrebno, koristno in prijetno, kar jim bo v poduk in kratek čas, pobožnemu duhu pa ne nasproti. Želim dolgo dolgo živeti, nikdar umreti, želim vsako leto poprijeti za romarsko palico in romati po svetu, romati po ljubi slovenski deželi . . . Ker hočem biti priden in pošten romar, zaupam, da me bote z veseljem pod svojo streho in v svoje družine sprejemali, zaupam, da me bote sami za ljubo imeli, pa tudi drugim kot poštenega, pobožnega hišnega prijatelja blagovoljno priporočevali . . .“ Razven koledarja (str. I.—XXIII.), ki obsega tudi rodopis avstrijske cesarske rodbine, dôbe časov in sejme, podaje knjižica tudi članek: „Prerokovanje za vsak mesec“, sestavljeno v šaljivo-poučnem zmislu. Pesmice, večinoma nabožne vsebine, so priobčili M. Fröhlich (o glavnih praznikih: „Božična“, „Velikonočna“, itd. Kje je Slovencev očetnjava? Hrepenenje živine po železnici. Pojmo radi!), Janez Majnik, Jurij Varl in Jernej Lenček. Hicinger je opisal „apostelje slovenske zemlje“, „Zgodovino Ljubljane“, P. in Likar „prigodbe“, L. Dolinar „prigodbe nekdanjih časov“; urednik Lenček sam pa je poslavil Ljubljano in podal razne nasvete, kako naj se slovenska metropola razširja in diči ter v čem naj Slovenci sploh napredujejo. Slike so povzete iz nemških koledarjev, a so jako lične.

„Že lansko leto je Romar opomnil, da so njegove želje, da bi se ta knjižica v večje letne bukve razširjala, ter koledarski del le kot nameček prideval.“ Tako piše v vvodu „Slovenski Romar. Koledar v poduk in kratek čas za leto 1858. Drugi tečaj. V Ljubljani, založil Ničman. Natisnil L. Sommer na Dunaju. 8°, stranij 147. Razven strogo koledarske vsebine (str. I.—XII.) obseza tudi razne pesmice in zabavno-poučne spise. Pesmi so priobčili: J. Lenček, Jož. Hašnik, Jan. Volčič, P. Hicinger, Kajetan

Hueber in M. Fröhlich.¹⁾ Ostali spisi: Sveti mučenci slovenske zemlje, Ljubljansko močvirje, spisal Hicinger. Popis Križne gore in božjega pota, spisal J. Bevk. Cerkev sv. Petra v Rimu, Sestra usmiljenka, Spoštovanje znamenj božjih ob potih, Nekatero besede Romarja zastran znamenj ob potih, Molite radi! Afrika na zapadni strani, Žirovski svet, Kaj Romar Slovincem za leto 1858. nadalje vošči in svetuje, spisal J. Lenček. Prva hranilnica v deželi, Prigodbe nekdanjih časov, spisal L. Dolinar. Kratkočasne, spisal J. Marn. Najdeni zaklad, Dva godca — srečna v nesreči, sp. M. Fröhlich, itd. Koncem knjige je „Vodilo za navadno l. 1858.“:

Bodi pobožen, previden in delaj čvrsto:
Blagoslov božji — obilno plačilo ti bo!

Znamenit je ta malenkosten napis zaradi tega, ker so poslej slovenski koledarniki po vzgledu pratike takoj na drugi strani naslovnega lista priobčevali „geslo“ ali „voščilo“ za dotično leto.

Čeprav si je želel „Romar“ mnogo let, vendar ni doživel niti tretjega tečaja. Za leto 1858. je spisal poseben koledar učitelj Andrej Praprotnik z naslovom: „Koledar slovenski za navadno leto 1858. Dal A. Praprotnik. Tretji tečaj. V Ljubljani. Založil Janez Giontini. 8°, str. 24. — Ta knjižica je prav za prav tretji tečaj Božič-Fröhlichovih koledarjev. Takoj na drugi strani se predstavlja Slovincem s sledečo kitico:

Koledar neskušen
Podam se na pot,
Upljivo zanašam
Na Slave se rod.

Koledarski del in poučno-zabavni dodatek sta urejena po prejšnjih dveh letnikih, samo slik nima ta knjiga. Za pravim koledarjem sledi „Kratki gospodarski koledar“ po Zalokarjevih virih. Vse ostale sestavke je spisal urednik sam, in sicer Trnovska cerkev v Ljubljani. Božič (povest). Venec domačih pesmic. Nameček. Nekatera prerokovanja za to in vsako leto. Nekatera zdravila. Nekatera vprašanja. Kratkočasnice. Svetle iskricice. Za vzgled naj sledé „nekatera zdravila“: „Za lenobo — pridnost. Za presite — post. Za pijanost — prazna mošnja, čista voda. Za nevoljneže — potrpljenje. Za zmikovce — ječa in delavnica. Za surovo obnašanje — leskovicica ali brezovka. Za prehud jezik — molčanje. Za ponočnjake — patrola. Za prevročo mlado ljubezen — pošten zakon. Za opešane prodajalce — dosti kupcev.“

(Dalje.)

¹⁾ Zanimiva je Fröhlichova pesem „Štongrajtar-Falot“, ki jo je postavil „kot spominek takoimenovanim štongrajtarjem in falotom, ker je po napravi železnice dozdanja vožnja po veliki cesti nehala“.

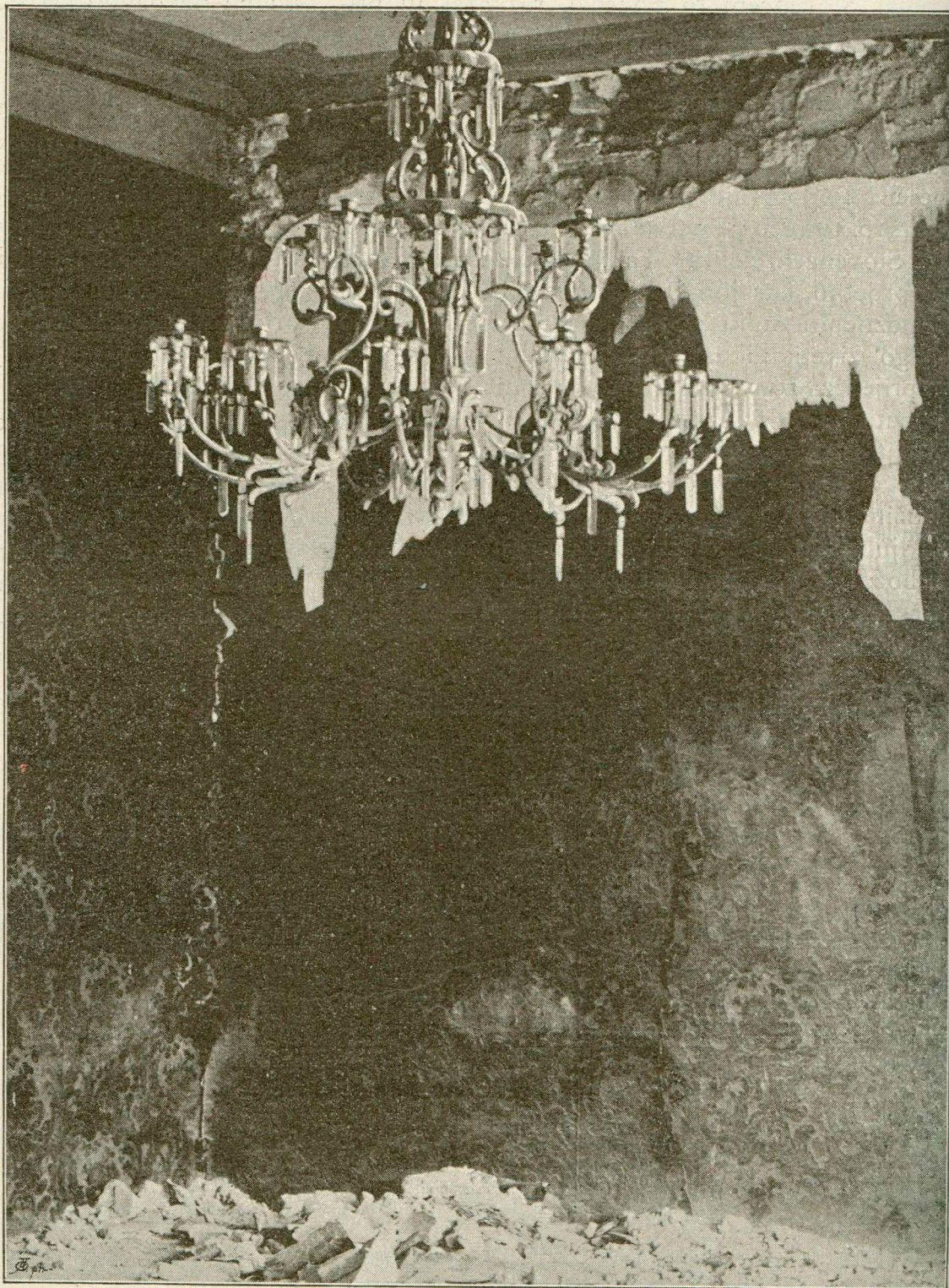
Izprehod na Notranjsko.

(Spisal dr. Fr. L.)

Nikakor ne zavidam Gorenjcem visokih gorá, bistrim studencev in belih cestá; radujem se z Dolenjcem prijaznih vinskih goric in občudujem njegove gradove: toda tudi notranjski svet ni zadnji in tudi tej strani naše domovine treba pridobiti čast in spoštovanje pri občinstvu. Saj je bila Notranjska vedno kakor pásterka med drugimi slovenskimi pokrajinami, zaničevanje je šlo za njo kakor senca. „Kaj more biti dobrega z Notranjskega?“ tako je vprašal Gorenjec, in Dolenjec ni vedel povedati nič pametnejšega, kakor da so tam medvedje in volkovi.

In vendar je notranjska stran v vsakem oziru tako znamenita, kakor malokatera pokrajina naše Avstrije. Zgodovina notranjska nas vodi v najdavnejše čase in nam kaže ostanke prebivalcev v votlinah; potem nam kliče v spomin mogočne Kelte, omenja nam Japode, poje slavo mestu Metúlu in nje ga prebivalcem, kaže nam poti in kraje, koder so hrumela divja ljudstva sem in tje med preseljevanjem narodov, pripoveduje nam o starih cerkvah in župnijah, posebno nam pojasnjuje zvezo Notranjskega z Oglejem in njegovim patrijarhatom; nadalje nam razkriva, kako je hodil na Notranjsko v goste Benečan, donašal mu zlata, a jemal mu krasoto njegovih gorá in logov. In kaj bi šele govoril o poznejših časih!

Nad vse imenitno pa je za Notranjsko to, da je bilo v sredi laške, nemške in slovanske omike. Vse tri sile so delovale nanj: mehki slovenski značaj je podedoval Notranjec po

Ljubljana po potresu: Pri deželnem glavarju.

svojih očetih Slovanih in v mnogih krajih ohranil svoj prelepi jezik, poln in blagoglasen, kakor se govori malokje po Slovenskem. Od svojih očetov je podedoval bistrournost, podedoval

ljubezen do doma, pa tudi neko prostosrčnost, ki ga spremlja še v ptuje kraje. Bližnji Italijani so ga včasih dražili, drugič pa mu zopet donašali svojo omiko. In Notranjec je rad sprejel, kar je videl novega. Brez števila znamenj stare

laške omike opazuješ na Notranjskem. Težko, da bi bila Notranjska tako napredovala v oliko, ko bi ne bila imela takih sosedov na zapadu. Z notranjskih gorá se vidi bliščeče morje. Vleklo je Notranjca vedno tudi na morje, in v narodnih

Zabava na podstrešju. (Slikal Vilj. Š.)

pesmih nahajamo mnogo spominov na morje. — Pa tudi Nемеc se je oglašal med Notranjci, vendar manj, kakor po Gorenjskem in Dolenjskem.

Notranjska je sicer majhna, a kaže nam v jezikovnem in moralnem oziru jako velike raz-

like med svojimi prebivalci. Dejal bi, da niso nikjer te razlike tako velike in ob enem tako bližnje, kakor tukaj. Tu gledam najprej tebe, vrli hribovec od Iga tje do Cerknice: tako lepega jezika nikjer ne čujem, kakor je tvoj, take korenjaške poštenosti in stanovitosti v

starih navadah nikjer ne vidim, kakor v tvojih hišah. In ti, prebrisani Pivčan, ki si bil nekdanj tako mogočen doma in po svetu, sedaj res ne meriš denarja s posodami, toda močan si še in trden, da se ne strašiš silovite burje. Vipavca pa sem ljubil od nekdanj; dobra duša je, da ga ni boljšega rojaka, žal, da je ubožen; njegova dolina je zemski raj, pa pretesna je za njegov mnogoštevilni rod. Kdo bi mu zamerial, da zaničuje Rovtarja, kakor nekdanj olikani Atenčan trdega Beotca. Da, Rovtar, to vam je Notranjec z dušo in telesom! Veliko je njegovo ozemlje: od vrhov vipavskih naprejtik do Idrije, potem čez Žiri, Poljane, in nazaj doli proti Vrhniki: vse to obsega slovensko pleme posebnega značaja in precěj jednakega jezika. Če mu pravimo Rovtar, ne žalimo ga, zakaj iztrebil je gozde, boril se s slabo zemljo, in tako deluje dandanes še vedno marljivo, da ni nikakor berač, marveč trden kmet, gospodar na svojih tleh. Naposled Idrija in njena okolica, Konomlja itd. sklepa prijateljstvo s Tolminom ter ima tudi svoj značaj.

Kaj bi govoril o notranjskih mestih! Postojna, Lož in Idrija imajo slavno ime. Notranjski trgi tekmujejo po velikosti in lepoti z mesti drugih slovenskih delov. In notranjske znamenitosti, jame, cirčniško jezero, idrijski rudnik slovó po vsem svetu.

Zares, Notranjcu se ni treba sramovati svojega doma. Sicer je tih in pohleven, a tudi on pride polagoma na dan in pové slovenskim bratom, da neče biti zadnji med njimi. Tudi jaz se ne sramujem svojega notranjskega dôma, ne sramujem svojih trdih gričev, ne sramujem temnih gozdov, in ne zaničujem poštenih Rovtarjev, kakor nam pravijo Vipavci, marveč z veseljem pohitim tje čez borovniški dolgi most vselej, kadar imam čas in priliko, in obiščem svoje notranjske prijatelje. Da bi mogel le večkrat izprehajati se po Notranjskem, kakor sem se pred dvema letoma, ko sem šel nabirat si lepih spominov, katere sedaj — v dôbi poletnih izletov — ob kratkem tukaj podajem dragim čitateljem.

II.

Bilo je začetkom velikega srpana, ko odide rado iz mesta vse, kar je še v njem ostalo. Tudi jaz sem se bil namenil teden dnij preživeti na deželi, toda ne bi bil šel, ko bi me ne bili klicali na opravek. Za samo zabavo ne grem nikamor, ker — ne morem iti. Zaradi zadržkov sem odrinil šele po noči. Imel sem s sabo mladega dijaka, češ, naj vidi nekoliko naše domovine. Ponočna vožnja z mešancem se mi zdi najboljša vaja ali priprava za vice. Tesni prostori, pričakovanje, boleče kosti itd.: vse to nas

bo zadelo tudi tam, samo še v veliko hujši meri. Sedaj je šlo res počasno; toda druge poti, kadar sem se vozil po dnevu mimo bele Vrhnike, prostranega Logatca, moškega Rakeka in častite Postojne, bilo mi je vse drugače. Takrat smo se vozili dijaki kakor vojskovodje po slavni zmagi. Pa vsega dočakamo s potrpežljivostjo. Ker je bil prvi namen mojega izprehoda — Košana, ustavil sem se v Šempetru. Bilo je še nekoliko temačno, a za gorami se je naznanjalo jutro. Hladen veter je pihal, ko sva stopila z mladim tovarišem s kolodvora.

Šempeter mi je od nekdanj priljubljen. V dijaških letih sem se tudi mudil tukaj in prenočeval, kadar ni vozila železnica ravno po moji volji. Takrat so se mi priljubili ljudje s prijaznim vedenjem, hiše s svojo ličnostjo, ves kraj s svojo znamenito lego. Prenočeval sem tako dobro in po ceni, da še za moje dijaške razmere ni bilo prehudih računov. Kdor pride naposled sem ob vojaških vajah, veseli se brezplačno godbe ob nedeljah, ob delavnikih pa vidi živo sliko, ki mu kaže, kakšna utegne biti vojska.

No, sedaj mi ni bilo treba prenočevati, pred kolodvorom sva sedla na voz, dobro se zavila v obleko in zdrdrala proti zapadu po lepi cesti proti Košani.

Ta cesta je vélika cesta, ki gré naprej proti jugu, potlej pa se združi z ono cesto, ki prihaja iz Bistrice, torej vodi ali proti Trstu ali proti Reki. Čudno bi pač bilo, ko bi naši Notranjci ne imeli lepih cest, saj imajo veliko kamenja za posipanje. Ker se cepi pri sv. Petru železnica na Reko, vodi nas vozna cesta pod velikanskim cestnim mostom, potem pa teži polagoma v nižavo ter se vije sem in tje v nehudih klancih. Kmalu smo v ravnini in hitimo, kolikor nas vleče brza noga konjičeva. Voznik nam pokaže veliko grajščino na desni in pové, da so tu Ravne, posestvo grofa Hohenwarta. Voznik je tukaj služil prejšnje čase za kočijaša in tako mi je znal mnogo povedati o tej gospôdi.

Kraški svet na desni in na levi. Skale, peščne ruševine, lepe zelene tratice, redki hrasti — to se vrsti in ti kaže, da vladajo tukaj vročina, močna burja in — kamen. In vendar ima ta svet posebno lepoto; Kraševcu se toži, kadar pride na zelene planjave in ne vidi trdih skal, mogočnih hrastov in bodečih grmov. Kot sosed Kraševcem reči moram tudi jaz, da se mi vselej oveseli srce, ko zagledam ta svet in ga pozdravljam kot dobrega znanca.

Ko smo se vozili kake tri četrt ure, ali nekaj manj, zavijemo jo na desno po slabejši občinski cesti v Košano. In pozdravljal sem v duhu svojega vrlega mladega prijatelja, vrh tega še učenca, ki je tukaj služboval na strani izkušē-

nega duhovnega pastirja in znanega slovenskega pisatelja. Prvega sem želel pozdraviti, drugega pa bolje spoznati. Tudi Košano samo sem si želel ogledati in tako spoznati del Krasa, ki mi je bil doslej manj znan. Pot se je vila navzgor, srečali smo posamezne hiše, močno zidane iz kamenja, lepo ograjene, ter naposled dospeli — v Košano. — Lična vas, rekel sem si, ko smo drčali na vse zgodaj po veliki košanski „ulici“, in se celó nisem dal motiti, ko smo prišli do velike vaške luže — saj poznam lužo in vem, da je Kraševcu potrebna, kakor Gorenjcu studenec, četudi ni lepa. Pridemo mimo cerkve, in naposled obstoji voz pred starodavnim župniščem. Tu smo torej!

A kje so ljudje? Na posteljah. Ej, četudi imam rad Notranjce in Vipavce in Kraševce brez razločka, a jedne stvari ne ljubim: poznega poležavanja. Pridi na Kras ali na Pivko zjutraj zgodaj, vse tiho in mirno, kakor o polnoči; le psi te oblajajo od vseh strani. Seveda ni tako v vsakem kraju ali v vsaki hiši. To ljubeznivo navado so povzeli Notranjci od Lahov, pa bi jim jo lahko vrnili brez škode. Komur čast, čast: kar se ranega vstajanja tiče, je Gorenjec drugačen mož. Morda se premeni polagoma ta navada tudi po onih notranjskih krajih, kjer se še ni. Naši Rovtarji namreč in drugi gorjani ménim, da nikakor ne zaostajajo v pridnosti za drugimi Kranjci. (Dalje.)

Književnost.

Slovenska književnost.

Monsignore Fran Kosar, hišni prelat svetega Očeta, knez.-škof. konz. svetovalec, infulirani stolni dekan Lavantinski. Opisal prof. dr. Ivan Križanič, kanonik senior Lavantinski. V Mariboru 1894. Tiskala tiskarna sv. Cirila. — Založil pisatelj. 8°. Str. 120. Cena 50 kr. — To je prelepa knjižica, ki bo oveselila ne samo mnogoštevilne znance in častilce Kosarjeve, ampak tudi Slovence sploh. Kakor je nekdanj rajni Kosar mično in vspodbudno opisal Slomškega, tako sedaj čislani naš pisatelj Kosarja. Ob kratkem rečemo lahko: Lep je ta spomenik, a Kosar ga je tudi vreden. V desetih poglavjih nam opisuje knjiga pokojnikovo življenje in delovanje, opisuje ga kot vzornega mašnika in čistega narodnjaka. — Opis je sicer mnogim že znan iz „Slov. Gospodarja“, kjer je polagoma izhajal, toda še ljubši jim bo sedaj v celotni knjižici z dobro Kosarjevo sliko. Delu želimo prav mnogo bralcev in lepim vzgledom mnogo posnemalcev.

Polidor pl. Montagnana. Življenjepisna črtica. Spisal Matej Slekovec, župnik pri sv. Marku nižje Ptuja. Ponatis iz „Zgodovinskega Zbornika“. V Ljubljani. Založil pisatelj. — Tisek Katoliške Tiskarne. 1895. 8°. Str. 18. — Tu imamo spomina vredno sliko iz 16. stoletja naše domače zgodovine. Zaslužni gospod pisatelj je sestavil skrbno, na podlagi natančnih preiskav, življenjepis Polidorjev. Opozarjamo na knjižico prijatelje domače zgodovine.

Vurberg. Krajepisno zgodovinska črtica. Spisal Matej Slekovec, župnik sv. Marka nižje Ptuja. (Ponatis iz „Slov. Gospodarja“. S podobo Vurberga. V Mariboru 1895. V zalogi pisatelja. Tisk Tiskarne sv. Cirila v Mariboru. 8°. Str. 40. Cena (?) kr. — Zopet prelepo delce o domači naši zgodovini!

Hrvaška književnost.

Knjige „Matice Hrvatske“.

(Piše F.)

Poviest srednjega veka. Po najboljim piscima izradio Franjo Valla. Treći dio. Od druge poslovine jedanaestoga veka do god. 1453. Prvi svezak. Sa kartom toga razdoblja. Zagreb. Naklada Matice Hrvatske 1894. Knjižarska cena gld. 2.50.

V tem zvezku se začne tretji in zadnji del srednjega veka, od l. 1059.—1453., ki je pa v tej knjigi obdelan šele deloma. Obsega ta zvezek dvanajst poglavij in sicer je v prvih dveh zgodovina nemško-rimskega cesarstva od Henrika III. (1031—1056) do propada hohenstaufovske vladarske rodovine, 1250. Jako važna je ta doba in polna krvavih bojev. Najznamenitejša in najusodnejša je borba med cerkvijo in državo, v kateri se po pisatelju dadó razločevati trije čini. Prvi čin te velike drame je boj za investituro, ki se končuje z wormske koncordatom l. 1122. Ko sta se oba nasprotnika nekoliko oddahnila, vname se nov boj, kjer je šlo za slobodo Italije (Friderik Barbarossa). V tretjem delu sta se naposled upehala oba nasprotnika, dokler niso Hohenstaufovci popolnoma iznemogli in izginili z obzorja evropske zgodovine.

Tako pisatelj sam deli to borbo; vendar takoj v začetku, ko je šlo le za investituro, tako govori o Gregoriju VII., kakor da bi papežem bilo le do posvetnega gospostva nad vladarji. — Že lani, ko smo poročali o drugem zvezku tega dela, omenili smo v št. 10. „Dom in Svet“-a str. 319., da je pisatelj nekako označil svoje stališče, s katerega misli presojeti srednjeveške dogodke, s tem, da krivdo zvrtača na papeže, češ, oni so krivi teh

bojev, ker so cesarje smatrali za svoje slugе. Zdi se, da se je ta slutnja izpolnila. Gospod pisatelj je svojo zgodovino pisal po „raznih virih“, toda kakor vse kaže, v bojih med cerkvijo in državo se je držal bolj tistih zgodovinarjev, ki iz strankarskih ozirov očitajo cerkvi, da je sovražna državi in slobodi. Kdor ne pozna resnice, a pazno bere v tej knjigi o boju med Gregorijem VII. in Henrikom IV., pride napósled do sklepa: papež je bil tiran, cesar pa se je moral braniti, in kdo mu bo zameril, če je včasih ségnil malo dalje? Tudi veliki papež Inocencij III. ni našel posebne milosti pri pisatelju. Pravi sicer, da je bil velik in čednosten človek, a slika nam ga kot brezozirnega, vladateljnega despota, ki je svojevoljno razmetaval kraljevske krone in hotel vse kralje storiti za svoje podložnike. — Tudi v angleški cerkveno-državni borbi stoji na strani kraljev, ne pové pa, da so hoteli cerkev imeti za politično orodje.

Najbolj se pisatelj izpodtika nad tem, da so si papeži prisvajali pravice potrjevati kralje in odvezovati podložnike od prisege zvestobe do vladarjev. Toda, ko bi se bil postavil na stališče srednjega veka, moral bi priznati, da je bilo to potrebno v tistih časih, ko je veljala samo surova sila. Prava sreča je za slobodo in oliko Evrope, da je v tistih surovih časih bila npravna moč, ki je jedina mogla izdreti razjarjenim mogotcem krvave meče iz rok in Evropo obvarovati azijskega despotizma. — Ravno Inocencija III. in Bonifacija VIII. so vladarji s svojimi neprestanimi boji prisilili, da sta se začela vtikati v njih notranje posle, ni pa res, da bi „duhu papinskemu“ bil jedini namen: gospostvo nad svetom.

Da bi Karol VII. (1422—1461), francoski kralj, s svojo pragmatično sankcijo (leta 1438. v Bourges) napravil red v cerkvi, ne moremo verjeti, ker je nasprotno resnica, da se je ravno iz tega izcimilo veliko homatij, preprirov in neredov, t. zv. galikanizem. — Jude pisatelj prav toplo zagovarja večkrat, zlasti na str. 244., kjer jih imenuje „delaven narod“ (v katerem oziru so Judje delaven narod, prepriča se pisatelj lahko najbolj na svoje oči doma na Hrvaškem). Gotovo je, da noben pameten človek ne zagovarja dandanes krvavega preganjanja Judov v srednjem veku, a pisatelj kot zgodovinar bi bil moral povedati tudi to, da so Judje bili večkrat sami krivi preganjanja, ker so ljudstvo gulili in izsesavali, kakor dandanašnji.

Razdelitev pisateljeva nam tudi povsem ne ugaja. V silno velikem 26. poglavju govori o križarskih vojnah na zahodu. Najprej se opisujejo neštevilni boji med Nemci in polabskimi Slovani. Dvomimo, da bi to vse šlo pod naslov: „Križarske vojne.“ Povod in namen teh bojev je bil čisto drug, kakor v pravih križarskih vojnah. — Nемец se je hotel razširiti na izhod, Slovan pa se je branil; včasih so slovanske čete napadle in vznemirjale

nemške pokrajine in so jih vladarji morali s silo odbijati, včasih so zopet Slovani izkušali izgnati neljubega gosta iz svoje hiše. Le nekaterikrat so šli Nemci v boj proti Slovanom prav s tem namenom, da bi razširjali krščansko vero. — V ravno to poglavje je vpletel pisatelj vojne proti Albižanom na južnem Francoskem. Boljše bi bilo, ko bi bil to opisal pri francoski državi, ali pa v posebnem poglavju, potem bi bil tudi lože razložil natančneje ves sestav te krive vere. — Tudi tu udriha po papežu in sploh nasprotnikih Albižanov. Z nekako jezo pripoveduje krutosti, ki so jih morali pretrpeti Albižani, kar se je žal res zgodilo, toda pri tem je zopet modro zamolčal in prikriil, da so Albižani še mnogo huje ravnali z nasprotniki. Tu je pisatelj pozabil povedati, kako nevarna je bila ta sekta za cerkev, za državo in sploh za družabni red. — Za tem še v istem poglavju pripoveduje krščansko-arabske boje na pirenejskem polotoku. Vsi ti prerazlični boji ne spadajo nikakor v jedno poglavje. V 29. poglavju se vse ob enem pripoveduje zgodovina angleška in francoska (od leta 1066.—1217.); v resnici pa Francija in Anglija nista tedaj prišli tako tesno in pogostoma v dotiko, kakor pozneje, na primer ob času stoletne vojne. Bolje bi torej bilo, francoske dogodbe tega časa zvezati s 30. poglavjem, kjer se nadaljujejo francoske zgodbe do l. 1328.; angleške dogodbe pa z 31. poglavjem, ki obsega angleško zgodovino do začetka stoletne vojne. — V 32. poglavju opisuje pisatelj stoletni boj med Francijo in Anglijo, na str. 339. ga nakrat pretrga in začne pripovedovati o Wiklifu, ki vendar nima nikakšne zveze s stoletnim bojem. Preglednejše bi bilo, ko bi pripovedoval stoletni boj v nepretrgani zvezi, a notranje razmere in dogodbe obeh držav, ki niso v zvezi z bojem, posebej.

Izmed manjših nedostatkov omenjamo le nekatere. Str. 6.: Gregoriju VII. ni bil naslednik Nikolaj III., ampak II. (1058—1061), kar je menda tiskarska pomota. Str. 4.: Krivo je misliti, da se je papeževa moč razvila pod uplivom psevdoidorskih dekretal. Ta zbirka je prišla v rabo v frankovski državi v 9. veku, ne v 7. — Str. 13.: Pripoved je, ne zgodovinska resnica, da je Gregorij VII. pri sv. maši razlomil posvečeno hostijo in polovico sam zaužil, kličoč božjo kazen na sebe, ako je kriv tega, česar ga dolžé, drugo polovico pa je dal Henriku, naj tudi on tako stori, če je nedolžen. Pisatelj ni do kraja povedal pripovedi, ki pravi dalje, da se je Henrik prestrašil in si ni upal zaužiti presvetega Rešnjega Telesa. Stran 34.: Arnolda iz Brescije ni papež ujel in izročil mestnemu sodniku, ampak cesar Friderik Barbarossa; papež se je zanj potegoval, da bi ga milo sodili. Na str. 185. pravi, da je rimsko pravo poživilo slobodo v Evropi, a resnica je nasprotno, da se je ravno iz rimskega prava izcimil nauk o vla-

darskem absolutizmu in državni vsemogočnosti. Dovolj je spomniti se, kako so na ronkaljskem zboru pravniki določevali na podlagi rimskega prava cesarjeve pravice in slobodo meščanov, ali kakšne nasvete so dajali n. pr. dvorni pravnik kralju Filipu IV. Lepemu. Ravno lani je v ogerskem državnem zboru neki znamenit govornik poudarjal, kako je rimsko pravo v Evropi ustvarilo cesarski absolutizem in državno vsemogočnost. Kajpada tajiti se ne dá, da je rimsko pravo s svojimi jasnimi in logičnimi določbami v marsičem blagodejno vplivalo na zakonodajstvo v srednjem veku. — Str. 246.: Boj med angleškim kraljem Rihardom levjega srca in Filipom II. Avgustom se je dovršil (1199) na posredovanje papeža Inocencija III. ne II. Znana fraza „mrtva roka“ rabi pisatelj (str. 276.) v starokopitnem, jožefinskem zmislu.

Besedo „apanaža“ rabi že na str. 245., a razlaga jo šele na str. 381. Podobne, navadnim čitateljem manj znane besede se večkrat ponavljajo (še bolj v prejšnjih zvezkih), zatorej bi bilo jako dobro, ko bi knjiga imela stvarno kazalo z razlago manj znanih besed. — Pisatelj naj bi se še bolj oziral na kulturno zgodovino, ne samo na krvave boje. — Govoreč o skolastiki, navaja sodbo njenih nasprotnikov; zdi se sicer, da pisatelj ni njihovega mnenja, vendar se ni potrudil, da bi navédel tudi sodbo njenih braniteljev, da bi se slišala oba zvona.

Na strani 199. pravi, da se je v 12. veku vse „orilo“ od pravde med nominalisti in realisti. Če je tako, trebalo bi pač to nekoliko pojasniti, sicer kaj si bo navaden čitatelj mislil, kdo so to: nominalisti in realisti?

Str. 221. Znane so nam pesmi 160 nemških „Minnesängerjev“, ne samo 130.

Ne vemo, kaj je pisatelja zmotilo, da na strani 203. govori o Duns Scotu prej kakor o Tomažu Akvinskem, ko je vendar poslednji starejši. Duns Scot se je rodil med letom 1245.—1266. (ne pa l. 1274.), Tomaž pa je umrl že l. 1274.; sedaj pa pravi pisatelj, da je preumni nasprotnik Duns Skotov bil Tomaž Akvinski. Bolj logično bi bilo govoriti najprej o Tomažu Akvinskem in reči, da je Tomažev „preumni“ nasprotnik bil Duns Scotus. — Sličnih nedostatkov je več, a prostor nam ne dopušča, da še dalje pretresamo to knjigo. — Pridejani zemljevid nam predstavlja Evropo okoli polovice 14. veka, pa nikakor ne zadošča za to dôbo.

Život i djela dra Franje Račkoga. Napisao Tade Smičiklas. Izdala jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti. 8°. Str. 219. Cena 1. gl. — Kakor sem že jedenkrat omenil, napisal je znani pisatelj in zgodovinar hrvaški T. Smičiklas lep življenjepis pokojnega Račkoga; sedaj ga je izdala jugoslovanska akademija v 4000 iztiskih; čisti dohodek

knjige je namenila za Račkoga grobnico in spomenik. Pred vsem je pa želela akademija, naj bi celi hrvaški narod dobil v roke knjigo, v kateri bi bilo podrobno in poljudno načrtano življenje njenega glavnega stebra in večletnega zaslužnega predsednika. V naši knjigi spremljamo Račkoga od zibelke do groba. Pred nami raste njegov veliki um, ogreva nas njegova moška in vstrajna ljubezen do domovine, vspodbuja nas njegovo nesebično delovanje, tolaži nas njegova potrpežljivost v nadlogah in zaničevanju, in ko položimo knjigo iz rok, nam je bolj ko prej jasno, kaj so v njem izgubili Hrvati in v obče vsi Slovani. V knjigi se navajajo mnoga mesta iz njegovih pisem in del, in zdi se nam, da čujemo njega samega, kratko, brez nakita, vendar odločno, vselej kot prijatelja resnice in pravice. Kje je bil učenjak med Slovani, kateri ni bil ž njim v zvezi, kateri ni po delih poznal pokojnika? Knjigi so pridejana (od str. 158.—219.) tudi pisma Račkoga Ivanu Kukuljeviću iz Rima, katera nas poučujejo o marsičem. Knjiga naj bi romala od hiše do hiše in naj bi se hrvaški narod iz nje učil; a ravno tako jo priporočam tudi Slovencem.

Janko Barle.

Razne stvari. „Prosvjeta“, hrvaški ilustrirani list za leposlovje, objavila je v šesti letošnji številki sliki in pa kratka življenjepisa Sofije in pa Ignacija Borštnika, katera sedaj prav vrlo delujeta v zagrebškem gledališču, kjer sta si pridobila obilo prijateljev. Ravno ta list je prinesel v deseti številki najst slik po potresu poškodovane Ljubljane, s kratkim opisom. Znani hrvaški glasbenik in glasbeni kritik Fr. Š. Kuhač je opozoril Hrvate v isti številki na Ipavčevo slovensko opero: „Teharski plemiči“. Hvali v njej posebno narodni slovenski duh, pripoveduje, kako so to opero prijazno sprejeli Čehi v Brnu, in izraža željo, da bi se ta skoro popevala tudi v Zagrebu, v novem gledališču, katero je tudi že precéj dogotovljeno, a odprlo se bo prve dneve meseca vinotoka.

Knjige za leto 1895. društva sv. Jeronima se ravnokar dotiskavajo. Členi dobé te-le knjige: 1. **Danica za god. 1896.** 2. **Život Gospodina našega Isusa Krista**, katerega je priredil po latinski knjigi Jezuita Hesera nadškof dr. Jožef Stadler. 3. **Ptice.** Četrto del, katere je opisal Davorin Trstenjak. 4. **Majstor Adam**, povest od Vj. Novaka, in 5. **Čovjek od ženidbe do smrti**, katero je priredil po Al. Stolzu St. Korenić. Te lepe knjige se dobé za 50 novč., a o njih bo „D. in Sv.“ še izpregovoril o priliki.

Janko Barle.

Ruska književnost.

(Poroča V. Bučar.)

Ruska književnost je zopet izgubila marnega delavca, pisatelja šestdesetih let. V noči od 4. do 5. sušca je umrl Nikolaj Semenovič Lěskov.

N. S. Lěškov je rojen dne 4. svečana l. 1831. kot potomec plemenite rodovine v orlovski guberniji. Ko je končal gimnazijske nauke, prišel je na vseučilišče v Kijev, a ni končal nauk, ker mu tega njegove gmotne in rodbinske razmere niso dopuščale. Še kot gimnazijski dijak v 16. letu je izgubil očeta; moral se je od tega časa sam vzdrževati. Njegovo imetje, kar mu ga je ostalo po očetu, propadlo je v velikem požaru v Orlovu v štiridesetih letih. Začetkom je služil v državni službi, toda ni dolgo obstal v njej, ampak stopil v privatno službo k svojemu sorodniku angležu Scotu. Pri tem je služil kot trgovinski popotnik in veliko potoval po Rusiji, in uprav to njegovo potovanje je bilo temelj njegovega poznejšega književnega delovanja. Potujoč po svoji domovini je spoznaval vnanje življenje, proučil življenje posameznih stanov, naroda, posebno pravoslavne duhovščine in razkolnikov. Vse to je bila bogata tvarina za njegova leposlovna in časnikarska dela. Sploh, Lěškov je imel od narave jako dober dar opazovanja; zato je tudi veliko pisal in se pečal z razno-terimi vprašanji. Slavo in ugled pa je dobil s svojimi romani in črticami iz duhovniškega življenja. Že l. 1860. je bil znan po svojih prvih delih. Radi so ga videli v tedanjih prostomiselnih družbah; tedaj je delal za „Oteč. Zapiske“, katere je izdajal Krajevskij. Toda l. 1862., v katerem je ob priliki petrograjskega požara uvrstil v „Sjeverni Pčeli“ neki podlistek, vstali so vsi pristonisenci proti njemu. Ta podlistek je bil vzrok hude in dolge polemike —, a uspeh tega boja je bil njegov roman: „*Nekuda*“, izdan leta 1865. Tudi ta roman je vzbudil veliko kritiko, a na to je pisatelj odgovoril s celo vrsto člankov, povestij, črtic, a na konec napisal dva romana „*Obojdennye*“ in „*Na nožah*“.

V sredi sedemdesetih let je nehal pisati polemične reči in se udal književnosti brez politične smeri. Tukaj je bil njegov uspeh vsestranski. Sodeloval je v boljših petrograjskih dnevnikih, kakor so „*Novoje Vremja*“ in „*Novosti*“. V teh je priobčil znamenita pisma z nadpisom: „*Meloči arhi-rejskoj žizni*“, odkrivajoč nekatere temne strani ruskega višjega duhovstva. Ker je dobro poznal razkolnike, zato je tudi iz njihovega življenja zajemal vsebino za svoja dela. Posebno dober je roman „*Soborjane*“. Drugih njegovih del, katera so izšla v l. 1889—91. v desetih debelih zvezkih, ni moči tukaj naštet. Zadnja leta je pisal za „*Věstnik Europy*“, „*Russkaja mysl*“ in „*Sěvernij Věstnik*“. V svoji oporoki je odredil, da se njegovo telo razreže in določi pravi vzrok smrti; določil je čisto prost pogreb in prepovedal govore na grobu.

„*Sočinenija A. Dugovago.*“ T. I. II. Spb. 1894.

Dugovojeva dela so tiskana v raznih perijodičnih časnikih. Sedaj se je odločil, da vse skupaj

zbere in izda v treh zvezkih. Izšla sta dva zvezka. Celi drugi zvezek zavzema roman „*Grani Žizni*“, a v prvem so mali razkazi in pesme. Vse je prešinjeno z jedno idejo. V vsaki povesti riše nasprotstvo med prostim življenjem v krilu narave in življenjem v mestnem zraku. V povesti „*Na kurinom nasěstě*“, kaže nam nekega uradnika, sina trgovčevega, kateri vedno misli na službo in državno delovanje, živi celo življenje v strašni luknji in sedi zmerom pri delu; nikamor ne gre, strada zaradi raznih nesreč in naposled umre v siromaštvu. V povesti „*Švejcar*“ kaže z bolnim sočutjem človeka, kateri je odšel iz vasi, pustil kmečko delo, in se celo življenje bori za obstanek, da nima miru ni po dnevu ni po noči; ko je vedno mislil na domače vaško življenje, umre naposled v bolnišnici. Take in jednake so Dugovega povesti. Navdajajo nas z močnimi čustvi, tudi proti volji se udamo mislim pesnikovim. Sploh se odlikujejo povesti Dugovega z živostjo, nrvnostjo in se beró z velikim zanimanjem.

Vladimir Korolenko. V golodnyj god. Nabljudenija, razmišlenija i zamětki. Izd. redakcii žurnala „Russkoe bogatstvo“. Spb. 1894. Str. 376. Cena 1 r. — Nadarjeni pisatelj Korolenko je bil dolgo časa v onih vaseh nižegorodske gubernije, ki so najbolj trpele ob lakoti. Tukaj je ustanovil cene kuhinje za stradajoče, zbral pa tudi veliko snovi za omenjeno knjigo. V njej vidiš sliko ruske nesreče. Pisatelj naglaša, da je kot zasebnik, a ne kot „visokoblagorodije“ imel priliko bliže gledati potrebe narodove. Knjiga je torej osnovana na opazovanju in nam živo kaže resnično sliko prostega ruskega naroda.

Druge književne znamenitosti.

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Siebenter Jahrgang. Erste Abtheilung: Historischer Theil. Laibach. 1894. Str. 97. — P. pl. Radics nam natančno slika ne toliko za slovensko slovstvo, kolikor za kranjsko in avstrijsko zgodovino zaslužnega Schönlebena v spisu: „*Der krainische Historiograph Joh. Ludwig Schönleben.*“ Schönlebenov oče je prišel ok. l. 1617. v Ljubljano in se poročil s Suzano Akuš-evo, ki mu je povila sina Janeza Ludovika. Ko se leta izšla doma, vstopi v jezuitovski red in se napoti na Dunaj, kjer postane l. 1643. doktor filozofije. Tu ostane kot pridigar do l. 1650. To leto pride v Ljubljano za gimnazijskega prefekta in prične spisavati za ljubljanski gimnazij važni dnevnik. Leta 1651. ga pokličejo predniki na dunajsko vseučilišče. Kmalu odide v Padovo, napravi doktorat iz bogoslovja, izstopi iz Jezusove družbe in postane stolni dekan v Ljubljani l. 1654. L. 1667. se preseli kot župnik in dolenjski naddijakon v Ribnico. Tu je mnogo spisal, zlasti znamenito delo: „*Aemona vindicata.*“

Toda še ne zadovoljen, popusti leta 1676. svojo službo in gre v Ljubljano, da bi se popolnoma posvetil vèdi. Tu se mu posreči, da pokličejo deželni stanovi na njegov nasvet v Ljubljano tiskarja Mayrja iz Saligrada l. 1678. Ta je tiskal njegova dela, ki so izšla l. 1680. in 1681., zlasti „Carniolia antiqua et nova“. L. 1681. dné 23. sušca je zadnjič pridigoval pri jezuitih slovenski in ganil vernike do solz. Že 15. vinotoka l. 1681. pa je umrl. (Str. 1—38.) Kako delaven je bil ta zgodovinar, pričajo njegova dela. Od l. 1643.—1696. jih je izšlo štirideset, ostalo pa je še pet rokopisov. Te spise omenja in deloma ocenjuje pisec od str. 39. do 65. in objavlja štiri njegova pisma (str. 65—72). Razprava je zanimiva. Mimogredé omenjamo, da Avg. Gruber ni bil knezoškof (str. 5), ampak le škof. Pred spisom je Schönlebenova slika. — „Urban Debelack.“ Dr. Arnold Suschin-Ebengreuth (str. 73—85). Ta zgodovinar nam poroča na podlagi latinskih letopisov nemških dijakov na bolonjskem vseučilišču o žalostnem dogodku, ki se je pripetil leta 1640. Urban Debelack je namreč umrl na ptuji zemlji žalostne smrti zaradi malenkostnega prepira. Ta spis pojasnjuje življenje naših dijakov v prejšnjih vekih na laških vseučiliščih. — Na str. 86—96 se nahaja seznam udov in društev, s katerimi muzejsko društvo zamenjuje knjige.

Mittheilungen des Musealvereines für Krain. Siebenter Jahrgang. Zweite Abtheilung: Naturkundlicher Theil. Stranij 134. — Prof. Ferdinand Seidl tudi letos nadaljuje svojo korenito razpravo: „Das Klima von Krain.“ Prejšnja leta je govoril o toplini, o zračni vlagi in oblačenju, letos razpravlja o padavini, ki najbolj vpliva na zemeljsko površje in je posebne važnosti za poljedelstvo. Pri padavini se treba ozirati na obliko, množino, pa tudi na to, kolikokrat in kako dolgo pada moča. Opazovati pa moramo vse to za dan, mesec in leto, in potem šele določujemo približno razmere kakega kraja ali kake dežele. Srednjo višino letne padavine na Kranjskem računimo na 150 cm. Razprava torej kaže, da je Kranjska primeroma mrzla dežela, da je njen zrak vlažen, in da jo često pokrivajo oblaki, ki skrbé za precejšno močo. Ker imamo na Kranjskem malo vremenslovnih opazovališč, zato je bilo piscu težko sestaviti ta spis. Nadaljeval ga bo še v prihodnje. — „Die Mineralien des Herzogthums Krain.“ Str. (69 do 119.) Letos končuje prof. Viljem Voss lani pričeto razpravo. Naštel je lani vse znane, na Kranjskem nahajajoče se prvine, rude, kamenine, letos našteva soli in porudninjke. Za nestrokovnjake je zanimiv pregled podzemskih jam na Kranjskem (stran 71

in 72), dalje nahajališč marmorskih vrst (str. 78 do 83), premogovnikov in nekaterih porudninjkov, recimo „Idrialin“, „Idrialit“ in „Piauzit“, ki nosijo slavo naše dežele med ptuji svet. Popisu sledi kazalo nahajališč in rečno kazalo (stran 98—103). Spisu je pridejana pregledna karta vseh rudninskih nahajališč na Kranjskem. — „Freiherr Sigismund Zois Briefe mineralogischen Inhalts.“ Albin Belar priobčuje nekoliko pisem naravoslovne vsebine znanega slovenskega mecenata Žige Zoisa. Tudi tu se nam kaže Zois velikega učenjaka in preudarnega moža, kakoršnih šteje le malo naša domovina.

Glasba.

L. Schwentnerjeva knjigarna v Brežicah ob Savi je začela izdajati **Slovenskega citrarja, zbirka kompozicij in prevodov za citre**. V vabilu piše izdajatelj, da bode „Slovenski citrar“ „izhajal v nedoločenih obrokih ter prinašal izvirne skladbe, slovenske (in sploh slovanske) pesmi in prevode (transkripcije) drugih kompozicij, prirejene za citre. Oziral se bode pa le boj na slovansko glasbo.“

Izšli sta prvi dve številki:

1. Jos. Mešiček: „Pozdrav slovenskim citrarjem“. Ta „narodna koračnica“ je sestavljena iz štirih obče znanih narodnih pesmij.

2. Fr. S. Koželjski: „Na vasi. Fantazija po motivih narodnih pesmi.“ Uvod nam ne ugaja, napevi so prijetno uglasbeni.

Marsikomu, ki si v tistem domačem krogu krati čas z glasbo, bo „Slovenski citrar“ dobro došel. Dandanes je glasovir najpriljubljenjše glasbilo; pa kdor se ga je učil ali je poslušal druge, ko so se učili, spoznal je pač, da povzroči med družinami in sosedi, zlasti, kjer so otroci, mnogokrat več slabe, nego dobre volje. Hreščeče gosli v bližini nam zagrené vsako veselje. Kar je za umetnike, to ni za igračo. Pohlevne citre so zato bolj pripravne za take družine, kjer se domačini zberó zvečer po dnevnem trudu, da poslušajo kako „okroglo“, ne zahtevaje „klasičnih“ umotvorov. Za orkester in predstave sploh citre niso, pač pa jih priporoča njihova milina; napev se glasi čvrsto in jasno, ovijajo ga pa spremljajoči glasovi s polnimi, jako razsežnimi, sestavljenimi zvoki, kar daje citram prednost pred drugimi glasbili. Strune so tako umno razvrščene, da dobi začetnik kmalu potrebno spretnost. Mislimo, da ne bo na kvar glasoviru in goslim, če priporočamo slovenskim rodbinskim krogom „Slovenskega citrarja“. Cena prvi številki je 40 kr., drugi 45 kr.

E. L.

Razne stvari.

Naše slike.

Tesni prostor nam dela tolike preglavice, da zaostaja razlaga naših slik. Kip, ki ga podajemo na str. 456 in 457, kaže nam Junono (Juno), rimsko boginjo. Prvotni kip, 75 cm visok, je že dolgo na Francoskem in je narejen iz penteliškega marmorja. Kip je starodavno delo, a roke so nove, kakor tudi okrasje na glavi. Obleka je na boginji lepo urejena, roki ste pa goli, ker pesniki hvalijo njene lepe roke. — Lepi mož, ki ga vidijo čitatelji v podobi na strani 471, je albanski opat

Primož Dochi, čegar stolica je v Orosci. Njegova opatija obsega krepke in slobodoljubne Miridite. Ni davno, kar je bil neki naš rojak v onih krajih; prinesel nam je to sliko in mnogo zanimivih poročil o Miriditih. Poročila menda objavimo v „Drobtinicah“. Msgr. Dochi je vrl, ljubezniv mož, domačin, a učil se je v Rimu. On vodi kot opat kakih 20.000 duš in je samostojen. — O Laokoonovi skupini je pisal g. dr. Medved v našem listu lansko leto. Kako živo in resnično je tu izražena v kamenu telesna bolečina! — Vurberg,

Ljubljana po potresu: Služba božja v Zvezdi.

lepo štajersko grajščino, je natančno in jako zanimivo opisal gospod M. Slekovec v knjižici, katero smo danes naznanili. — Notranjsko Košano, po urednikovi fotografiji tukaj natisnjeno, bomo opisali prihodnjič. Druge slike si lahko tolmačijo naši čitatelji. Slika na str. 504 nam kaže veliko razdejanje v ljubljanskem deželnem dvorcu, na str. 512. pa službo božjo v drevoredu v Zvezdi. Sveto opravilo se godi tam, kjer navadno godba razveseljuje ljubljanske šetalce. Ljubezniva in ob enem preprosta je slika na str. 505, slika nedolžnega veselja z mladimi živalcami.

Slovenski leposlovni izdelki v laškem prevodu. Lani je izdal Fræ Pirman v Trstu

knjižico: „*Riflessi di poesia e prosa slovena*“ v 12°, str. 64, cena 1 krona. Zbirka podaje nekaj Prešernovih, nekaj Stritarjevih in drugih pesmij v laškem prevodu, potem dve narodni in pa dva prozajična spisa. Gospod izdajatelj se je skrbno trudil za svoje delce.

Popravki.

Na str. 477 (a), v 4. odstavku čitaj: . . . von welchem er (namesto „es“) itd.; 478 (b) v 6. odstavku čitaj: namenjenih (namesto „namerjenih“); na strani 479 (a) spada 5. opomba k naslednji vrsti: „L. Milovanov . . .“; — 479 (b) v 2. odstavku čit. množestvo (namesto „množenstvo“); ondi v 6. odst. čitaj estestvennago (namesto „estetvennago“).

Darovi za Marijanišče.

Gospod Ivan Žičkar, župnik . . .	gld. 1.—	Gospod Franč. Čebular, dekan . . .	gld. 3.—
„ dr. Josip Lesar, ravnatelj . . .	„ 2.—	„ Anton Hribar, kapelan v	
„ Avgust Šinkovec, kapelan . . .	„ 20.—	imenu „Dobrovske tro-	
„ p. Konrad Stazinski, dar		jice“	„ 3.—
različnih gosp. znancev . . .	„ 5.—	„ Mihael Klemenčič, kapelan . . .	„ 2.—
„ Martin Gregorčič	„ —.30	„ Viktor Bučar, kapelan . . .	„ 4.—
„ Janko Barlè, kancelista . . .	„ 1.	„ Neimenovanec	„ 2.—
„ Ivan Vodnik, načelnik po-		„ p. Gregor Jenič, kapucin . . .	„ 13.—
staje	„ —.50	Gospa Marija Javornik	„ 5.—
„ Valentin Cajnko, kapelan . . .	„ 2.—		
„ Peter Mikek, dijak	„ —.60	Najiskrenejša zahvala bodi vsem blagim da-	
„ A. Kupljen, c. kr. notar . . .	„ 2.—	rovalcem!	
„ Ivan Pristov, kapelan	„ 2.—		

Glavna seja „Matice Hrvatske“.

Dné 23. rožnika t. l. se je zbralo na letošnje glavno sejo v društveni hiši obilo odličnih udov. Predsednik Tadija Smičklas jih je pozdravil s primernim nagovorom, a tajnik Kostrenčić je narisal delovanje in stanje društveno v minulem letu. Med knjigami, katere bode izdala Matica za leto 1895., omenjam posebno profesorja Otona Kučere knjigo: „Naše nebo“, v kateri bode poljudno opisal najbolj važne in zanimive stvari iz zvezdoznanstva. Ravno tako zanimiva bode tudi knjiga prezgodaj umrlega R. Lopašića: „Oko Kupe i Korane“, kjer bodo opisani gradovi od Kolpe na jug, knjiga, katera bode precèj podobna knjigi istega pisatelja: „Bihać i Bihaćka krajina“. Oglasil se bo v Matici zopet njen nekdanji tajnik, profesor

dr. V. Jagić, kateri je opisal „O s a m n a e s t i v i e k r u s k e k n j i ž e v n o s t i“. Omenjam še povest „Bez nade“, katero sta napisala dva Hercegovca Osman Hadžić in Ivan Miličevića, a znana sta že pod imenom Osman-Aziz. Tudi Harambašić bo objavil svoje „Izbrane pesmi“. Hrvaške narodne pesmi tega leta še ne izidejo, ker je smrt poprejšnjega urednika dr. I. Broza zapoznila izdanje, a Matica hoče podati svojim članom res klasično zbirko narodnih pesmij. Obeta se še več lepih knjig. Jako nas veseli, da število Matičarjev še vedno in hitro raste, ker jih je bilo koncem minulega leta 11.295. Knjige so se tiskale v minulem letu v 108.000 iztiskih. Društveni imetek šteje sedaj brez krasne hiše 70.640 gl. 99 novč. *Janko Barlè.*

To in ono.

(Črtice; piše *Janko Barlè.*)

I.

Na nebu se je smejalo zlato solnce. V zraku je plesala družba komarjev in drugih mušic. Okrog zvonika je krožilo par postovk, kokoši so kopale v prahu pri hlevu, a nekje gori na hruški je čivkal vrabec. Vse mirno, ali vroče, vroče, uj!

Tolpa otrôk se je igrala na vrtu, skakala semtertje, smejala se, kričala in vriskala. Otroci so otroci, česa jim manjka? Iztaknili so nekje za hišo nekoliko rmenih črepinj. Od steklenice so bile. Kdo vé, kaj je preživela steklenica in kaj se je že vse pretakalo v njej, dokler ni dospela tje na smetišče?

Domislil se je nečesa mali poniglavec, očistil malo razbito steklo, primaknil je je k licu, zatisnil jedno oko in gledal po vasi.

„O jej, to je lepo, pogledajte, pogledajte!“ — vzkliknil je. — „Vse je v zlatu, oj, kako se lepo vidi!“

Otroci so ga obstopili. Vsak je hotel gledati na steklo. Drugi so pa hitro stekli še po ostale črepinje, saj bi vsak rad gledal. Solnčece je lepo svetilo, in v čarobni svetlobi, ko so gledali na steklo, lesketala se je vsa vas. Izprva so mislili, da gledajo kako začarano mesto, o katerem jim je pripovedovala po zimi babica za pečjo. To je bilo veselje! Čudili so se in od veselja klicali.

Kar se je oglasil oni prvi in skoraj malo razžaljeno mahnil z glavo: „Hm, mislil sem res, da se kaj drugega vidi. Saj je to naša vas. Le pogledjte, tam-le je Uboginova kočica, tam-le Strešnikov kozolec, ondi Rilčkarjev svinjski hle-

vec, a tam doli vaška mlaka. Le v rmeni svetlobi je vse, zato pa tudi nisem précej vsega spoznal.“

„Saj je res, Matijček, prav govoriš“, pritrldili so drugi, gledali so še nekoliko na ona stekla, potem so jih pa zopet pometali tje na smetišče, kjer so poprej ležala. Začeli so se nekaj drugega igrati, in zopet je bilo kričanja dovelj, in kaj ne bi, saj je bilo otrok mnogo — iz cele vasi.

Prav tako, kakor tem otrokom, prikazuje se marsikateremu v čarobni lepoti ves svet. Vse mu je lepo, vsakdo mu je dober in pošten, ne pozna ljudske zlobe in strasti. A žal, skoraj spoznamo, da smo tudi mi gledali na steklo, ali pa skozi pisane naočnike, in izkušnja nam odkriva vsak dan bolje goloto sveta. Čarobna, rmenkasta svetloba bleđi, jezni zaženemo proč naočnike, skozi katere smo doslej opazovali svet, in pred nami se razprostre v vsem svojem uboštvi in slaboti — dolina solz.

II.

Tisto pa: brez cvetlic nisem bil nikdar v svojem stanovanju. Ono zelenje dela sobico bolj prikupljivo, a v samoti imaš celó družčino. Soba mi je bila na solnčno stran, in cvetlice so uspevale, da si nisem mogel bolje želeti. Zalival sem jih, pritrđgaval in presajal tudi sam.

Kar se mi je začela sušiti lepa fuksija. Lističi so ji vedno bolj zarmenevali in odpadali, dasi je bila pomlad, topla, zgodnja pomlad.

Kaj je to?

Zalival sem vedno, rahljaj zemljo, koreninice so imele dovolj hrane, ker je bila cvetka nedavno presajena, in vendar so lističi zarmenevali. Kar opazim mravljinca; tekal je gori po cvetličnem loncu. Evo drugega na stebelcu! Pogledam bolje: evo tudi tretjega in četrtega, vzdignem cvetko, evo doli vse polno te rjave sodrge! Oho, sedaj vas imam! Torej doli v vrtu si niste mogli priskrbeti primerne hrane, na mojo cvetko ste se spravili? Pokažem vam, vi sladkosnedeži!

Natakmem si naočnike in grem pozorneje preiskovat. Na stanovanju sem v prvem nadstropju. Pogledam doli skozi okno in vidim cel mravljinčji sprevod, ki se je pomikal v dolgi vrsti proti mojemu oknu. Nekateri so se ondukaj ustavili, drugi so pa še dalje lezli gori v drugo nadstropje. Kaj da storim? Čul sem bil, da se tega spaka človek z lepa ne odkriža. In vendar odpraviti jih moram; bilo, kakor jim drago, saj mi uničijo vse cvetlice.

V kotu iztakmem omelo. Omel sem cvetlični lonček, omel okno in zid pod oknom. Mravljinici so cepali doli v travo, drugi so pa preplašeni vršeli na vse kraje. Ne bo jih več, mislil sem in postavil omelo zadovoljno v kot nazaj.

Motil sem se. Drugega jutra mi je bilo prvo, da sem pogledal skozi okno. — — Mravljincev je bilo kakor prvi dan. Jedni so tekali gori, drugi doli in se potoma s tipalnicami pozdravljali. Bilo je vse polno življenja, kakor v dolgi mestni ulici na semanji dan.

Nisem znal, kaj bi storil. Mislil sem in se tudi nečesa domislil. Kaj hočem! Obraniti se jih moram, saj nisem člen za oskrbovanje starih, onemoglih mravelj, mislil sem si, vzel veliko ploščnato ravnilo in potisnil je tje med one redove. Zadel sem jih dosti, drugi so pa hiteli od strašnega mesta preplašeni na vse štiri strani sveta. To je bil povsem drug strah od strahú poprejšnjega dné, ko sem jih z omelom. Grozna novica se je raznesla hitro med vso rjavo družhaljo in zid se je izpraznil.

Onega dné je bil mir, ali drugega jutra evo jih zopet! Manje jih je bilo, zbegani so bili in bolj previdni, a prišli so vendar. Posvetil sem jim z istim mazilom. Rabil sem ravnilo samo še jedenkrat, in mravljincev ni bilo več. Izprevideli so nevarnost, katera jim preti, in začeli so hoditi druga pota — sebi v korist, meni pa v veliko veselje. Fuksijo sem presadil, očistil ji koreninice, in pomagala si je počasi, a sedaj je zopet lepa kakor popreje.

Tako mravljinici.

Matevžka Maseljčka ste poznali. Dokler je bil mlad in bogat, pil je vino; ko je bil star in berač, pil je pa žganega. Izkusil je marsikaj v svojem pijanstvu; jedenkrat so ga vrgli iz krčme, drugikrat je padel sam čez stopnice; jedenkrat je prenočil pod kapjo, drugikrat v jarku. Ko je spal jedenkrat gori na županovem kozolcu, pal je v spanju doli in polomil si je rebra in zlomil roko. Par dnij je preležal in prestokal na podu na senu, a ko so se malo rebra poravnala, obesil je robo na robec okrog vratú in jo zopet krevsal na žganjico, saj mu je bilo grlo zdravo, ali suho, suho, da ga je kar žgalo. Zvečer pa, ko so se že vse nebeške luči užgale in ko je iz njegove malhe izginil zadnji novčič, tedaj se je Matevžek zopet zibal od jedne strani ceste do druge, in hripavo kričal pesem:

Kadar pa umrl bom
Vinca več pil ne bom itd.

Ko bi pil vince, naj bi že bilo, a pil je oni strup. Šel je iskat prenočišča. Kam? Saj je bilo na celem svetu za njega postlano . . .

Tako je bilo dan na dan; grlo je bilo vedno suho. Naposled je pa za zmeraj zaspal — v snegu.

Moglo bi se še marsikaj povedati; rajši molčim. Mravljinici so opustili pot k moji cvetlici, ko sem se jim zagrozil z ravnilom, človeka pa včasih bijejo in tepejo dan na dan njegove strasti, pa jim le streže in dalje služi.